

गोंयकारांचो एकवोट

(मिरामारच्या पुतळ्याचो फोटो - भरणेश)

मोल रु. १/-

संपादक : तुकाराम शेट

जकणीत पडिल्ल्यानूच ते व्हड साहित्यकार जावंक पावले

- रवीन्द्र केळेकार

मी करतले नाजाल्यार मरतले

- डॉ. र. वि. पंडीत

मीतीच्या दारार

- डॉ. तानाजी हळर्णकार

मी आनी सुंदरकाय

- डॉ. अनंत राम भट

जकणीतलो भुरग्यांचो लोकवेद : काठ आनी आयज

- तुकाराम रामा शेट

मी आनी तांगेली साहित्यिक गिरेस्तकाय

- सौ. कमलादेवी राव देशपांडे

जकणीतलें बालसाहित्य

- फा. प्रताप नायक जे. स.

जकणीच्यो पारंपारीक काणयो

- हिरा शेट

कोंकण टायम्स

चवथ-स्वातंत्र्य दीन अंक १९८९

लोकभाशेतली उतरावळ पुंजावपाचो वावर जावचो

कोंकणी लोकभाशेतल्या उतरांचे धन कोंकणी वाठारांत पसरलेलें आसा. हिच्याक जशी तासां आसची तशी कांय कोंकणी उतरां विंगड विंगड वाठारांत, जातीधर्माच्या लोकांत वेगवेगळ्या रुपांनी प्रगट जातात. तशेच कांय वाठारांत नवी नवी उतरां मेळटात. गोंयांत उपकारांत नासलेली कांय उतरां कारवार, कुमठा, वाडी हांगा गावतात. वाठार, जातधर्म याप्रमाण जशी उतरांची वेगवेगळी गिरेस्तकाय आसा तशेच वेवसाय, लोकसंस्कृती विंगडपणातूय उतरांचे खेरीत धन सांपडटा. वाडी, गोंय, कारवार, कुमठा, मंगळूर, कोचीन या वाठारांत रावपी लोकांच्या जिबेर घोळटले हें उतरांचे धन म्हणजे कोंकणी लोकांच्या अभिव्यक्तीचें बळगें.

हालीच्या काळार इंग्लेज, हिन्दी तशेच हेर भाशांच्या प्रभावाच्या-कारणान कोंकणी लोक कांय कोंकणी उतरां उपकारायनात आनी कांय कोंकणी उतरां शेणत चल्यांत. कोंकणी भास शिक्षणांत नासल्याकारणान तिचो प्रचारूय जायना. अश्या बऱ्याच कारणाक लागोन कोंकणी उतरां ना जावन वचन आसात; म्हणजेच आमी आमचें अभिव्यक्तीचें बळगें व्होगडायत आसात.

वेळारूच सादूर जावन, सगल्यांत पयली कोंकणी भाशेच्या मळाचेर खंयचे काम करपाचे आसा तर, तें कोंकणी भाशेतली उतरावळ पुंजावन 'शब्द भांडार' वो 'शब्द बँक' करपाची. आनी तांतुतल्यानूच 'वाठारीय शब्दकोश' घडोवपाचो. हें काम वेगवेगळ्या संस्थांच्या पांवड्यार जावपाक जाय. तशेंच हें काम वेगवेगळ्या वाठारांतल्या मनश्यानीय करूं येता. या वावरांतल्यान कोंकणी उतरांचे धन एकठांय जातलें. कांय थोड्याकाळा उपरान्त उलोवपांतल्यान ना जावंक शकता अश्या कोंकणी उतरांची राखण जावपाक शकतली. शाळांतल्या, विद्यापिठांतल्या विद्यार्थ्यांखातीर जे उपेगी शब्दकोश जातले, त्यां शब्दकोशांखातीर हातुंतले शब्द घेवपाक मेळटले. या शब्दकोशांतली उतरां शिक्षणांत, साहित्यांत, वेवारांत तशेच कोंकणी मनश्याच्या जिणेत येतली आनी हाका लागोन कोंकणी मनशांची उलोवपाची भास गिरेस्त आनी बळीश्ट जावपाक पावतली.

— संपादक

संपादक :

तुकाराम शेट

संपादन पालव :

प्रकाश द. नायक

महादेव भोसले

उजवाडावपी :

हिरा शेट

छापपी :

रवि मुद्रणालय, बेळगांव.

फोन : २३०७९

कोंकण टायम्स पब्लिकेशन

बेती, बार्देश, गोंय-४०३१०१

Promotion of Biogas for Rural Prosperity

Solve Rural energy problem by Installing Biogas plant

Construct new model Janata/Deenbandu being simpler in construction; cheaper in cost and with locally available laterite Stone / Bricks, Material :-

Levy Cement on priority.

Technical advice and monetary assistance from Department of Agriculture and loan from banks.

BENEFITS :-

Gas for cooking and light.

Weed Seed free Slurry, Ready manure for agriculture.

SUBSIDY PATTERN IN RUPEES

Capacity of Plant Cu. m. of gas per day	for Schedule Caste/S. Tribes			For all other including small Marginal Farmers						
	Central Govt.	Goa Govt.	Total subsidy	Central Govt.	Goa Govt.	Total				
1.	1.50	+	1000	+	2250	1000	+	1000	+	2000
2.	2350	+	1000	+	3350	1560	+	1000	+	2560
3.	2860	+	1000	+	3860	1900	+	1000	+	2900
4.	2860	+	1000	+	3860	2140	+	1000	+	3140
6.	2860	+	1000	+	3860	2610	+	1000	+	3610
8.	2860	+	1000	+	3860	2860	+	1000	+	3860
10.	2860	+	1000	+	3860	2860	+	1000	+	3860

Farmers possessing cattle / poultry / piggery are requested to contact Zonal Agricultural Offices of respective Talukas and Directorate of Agriculture, Panaji to avail benefits.

Issued by :

Directorate of Agriculture

Government of Goa,
Panaji-Goa.

राजकर्णांत पडिल्ल्यानूच ते व्हड साहित्यकार जावंक पावले

— रवीन्द्र केळेकार

पयरीच खबर. दिलीतल्या अेका काँफी हाअुसांत आमी कांय साहित्यिक अेकठांय जाल्ले. साहित्याचेरूच अुलयत बशिल्ले. अुलयतां अुलयतां बऱ्यांतल्यो बऱ्यो आत्मकथा कोणे बरयल्यात हाचेर अुलोवपाक लागले. अेकल्यान जवाहरलालांचे आत्मकथेचो अुल्लेख केलो. हांवें म्हळें, 'अेका काळार हांवें ही आत्मकथा पंचवीस खेपे वाचिल्ली ...'

'पंचवीस खेपे?' म्हज्या मुखार बशिल्ल्या अेकल्या साहित्यिकान अजापान विचाल्लें.

हांवें म्हळें, 'हय, अेक आनी दोन खेपे न्हय. पंचवीस खेपे. अशें पंचवीस खेपे हांवें आनीक अेकूच पुस्तक वाचलां : शरतूबाबुलें 'विप्रदास'

तो म्हणपाक लागलो, 'जवाहरलाल त्याच पांवड्याचे अेक साहित्यिक आशिल्लें. राजकर्णांत पडूंक नाशिल्ले जाल्यार अेक व्हडांतले व्हड साहित्यकार म्हूण मुखार येतले आशिल्ले. काळजान जवाहरलाल कवी. नदरेन अेक कलाकार. अत्यंत सुसंस्कृत-कलचड म्हणटात तसले अेक रसिक. राजकर्णाक लागून देवांचे बदला चोरांचे आळंदीक पावले ...'

हांवें म्हळें, 'जवाहरलाल साहित्यिकूच म्हूण मुखार आयिल्ले जाल्यार ते जवाहरलाल अुरचे नाशिल्ले. तुमचे आमचे भाशेन 'अनेकांतले अेक' जातले आशिल्ले. जवाहरलाल सगळ्यांपरस आगळे. राजकर्णी ह्या रूपानूय, साहित्यिक ह्या रूपानूय.'

आनी हांवें म्हजो अेक आवडटो सिद्धांत तांच्या मुखार दवल्लो. म्हळें, 'ते राजकर्णांत पडिल्ल्यानूच अितलें बरें बरोवंक पावले. तांगेलें साहित्य हो तांगेल्या जिविताचो अेक बाय-प्रांडकट. अेक उपफल ते जियेत आयिल्ल्या जिविताचें. खरें आनी बरें साहित्य हेच भाशेन हेच प्रक्रियेंतल्यान निर्माण जाता.

जवाहरलालांच्या नांवान आयज पन्नास साठ पुस्तकां बाजारांत मेळटात. अजुनय खंय तितलीच येवपाचीय आसात. आयुष्यांत तांणी हजारानी भाशणां दिलीं. हजारानीं पत्रां बरयलीं. बंदखणींत आसतना - आनी हरशींय वेळ मेळ्ळो तेन्ना- दिसपट्यो बरयल्यो-सगळें अेकठांय करून तें अुजवाडावपाची अेक येवजण भारत सरकारान आंखल्या. ते अुलयताले ताच्याकूय चड बरयताले. जें जें

कितें तांकां येवजतालें, तें सगळें ते दुसऱ्यांक सांगीत आयिल्ले. तातूंतल्यानूच तांलो हो वाडमयीन संवसार अुबो जाला. Style is the man हें म्हणूण खरें आसत जाल्यार म्हणचें पडटलें : तांणी जें जें कितें बरयलें तातूंत त्या त्या विशयाभायर खासा ते- जवाहरलाल- दिश्टी पडटात : अेक भावना-प्रधान विचारवंत, अेक संवेदन-क्षम आनी प्रतिभावंत कवी, अेक तत्त्व-निष्ठ संस्कारी द्रष्टो.

जवाहरलालांची सगळ्यांत चड गाजिल्लीं पुस्तकां तीन-

१. ग्लिम्प्सिस ऑफ वर्ल्ड हिस्टोरी.
२. द डिस्कवरी ऑफ अिण्डिया. आनी
३. अेन् ऑटॉबायोग्रफी.

पुणून हीं पुस्तकां बरोवचे पयलीं तांगेल्या सुरवातेच्या कांय म्हजे पिळगेक पिशें लायिल्लें. तांतलीं कांय पुस्तकां म्हळ्यार-

१. अ विण्डो अिन् प्रिझन अँट प्रिझनलॅण्ड.
२. अिण्डिया अँड द वर्ल्ड.
३. अेअिटीन मल्स अिन अिन्डिया आनी
४. युनिटी ऑफ अिण्डिया.

अेके तरेच्या लघुनिबंधांचीं आनी निबंधांचीं पुस्तकां हीं. अिग्लीश भाशेंतल्या अँडिसन, लॅम्ब, हँसलिट बी लघुनिबंधकारांचो अुगडास करून दिवपी. कितलें वाचन ह्या मनशान केल्लें आसूंक जाय, कितलें मनन-चितन केल्लें आसूंक जाय, हाची जाण करून दिवपी.

केन्ना केन्ना तांचे लिखणेतल्यान अेकार-दुकलें अेक वाक्य भायर सरतालें जें आमकां वर्साचीं वर्सां प्रेरणा दीत रावतालें.

Success often goes to those who dare and act; it seldom goes to the timid. हेंच वाक्य घेवया. स्वातंत्र्य संग्रामांत पडिल्ले म्हजे पिळगेक ह्या वाक्यान मंत्राची दीक्षा दिल्या. 'तुमी अनमनू नाकात. धिरान मुखार पावल घालात. तुमकां जैत मेळटलेंच मेळटलें जैत सदांच धिरान पावल घालून मखार वतल्याकुच मेळटा. तें भित्याक फाटल्यान फुडल्यान पळोवन जतनायेन चलतल्याक केन्ना मेळना.' हे तरेचें अेक आश्वासन आमकां ह्या मंत्रान दिलां आनी काळखांत अुडी घेवपाक आमकां धीर दिला.

ऋषींनी कवीक मंत्र-दृष्टी वेश्टी म्हणूंक ना. जवाहरलाल स्वतः कवी आशिल्ले. धाडसान मुखार चपी - काळखांत अुडी घेवपी अेक वीरूय आशिल्ले अेक मंत्र-दृष्टी आशिल्ले. तणें पिळगेचे ते 'वेताज बादशाह' जाले जाल्यार अजाप न्हय.

'लॅटर्स फ्रॉम अ फादर टू हिज् डॉटर' नांवाचें तांगेले अेक पुस्तक आसा. ल्हानशेंच. पुणून तें अपरांत भायर सरिल्ल्या 'ग्लिम्पसिस् ऑफ वर्ल्ड हिस्टोरी' पुस्तकाची प्रस्तावना म्हूण त्या पुस्तकांत आसपावन घेवंक येता 'ग्लिम्पसिस्' हें संवसाराच्या अितिहासाचें अेक पुस्तक जाल्यार 'लॅटर्स' हें संवसार कसो घडलो हाचो अितिहास सांगपी पुस्तक.

जवाहरलालांनीं बरयला, तो अितिहास हेर जायत्या जाणांनीं बरयला. पुणून जवाहरलालांनीं बरयला तातूंत अनी हेरांनीं बरयला तातूंत अेक व्हडलो फरक आसा. अितिहासाचेर बरोवपी हेर सगळे अितिहास अुस्तून काडपी, अितिहास शिकोवपी प्रोफेसर्स आशिल्ले. जवाहरलाल अितिहास घडोवपी आशिल्ले. आपणालो खिणान खीण आपूण भारताचो अितिहास घडोवपांत खर्चितां हाची ताकां जाणवीकूय आशिल्ली. आपणा आदीं कोणे खंय कसो अितिहास घडयलो हें सोदपाक तांगेलें मन वावळूंक लागलें जाल्यार अजाप न्हय. 'ग्लिम्पसिस्' आनी 'डिस्कवरी' हीं दोनूय अितिहासाचीं पुस्तकां तांणीं बंदखणीत मेळिल्ले अुसरपतिच्या काळांत बरयलीं. संदर्भ ग्रंथ व्हडलेशे मुखार वा म्हऱ्यांत नासतना. पुणून कितले खोलायेंत ते भितर सल्ल्यात कितल्यो बारीक बारीक गजालीं तांणीं सांगल्यात! पुराय संवसार अेक अेकक जाल्लेवरीं - अेक unit जाल्लेवरी - आमच्या मुखार अुबो रावता, ताच्या सगळ्या अंतः प्रवाहां सयत.

सगळ्यांत चड नदरेंत भरता ती तांगेली शैली: सादी, सोंपी. प्रांजल, संस्कारी. अंग्लीश वाडमयांत येथेच्छ पेंविल्ल्या अेका रसिका-ची. ते जेन्ना बुद्ध जावं अशोक नेपालियन जांव चेंगिझखान, चन्द्रगुप्त मौर्य जावं अकबर - अेकअेकल्याचें चित्र आठ धा वळीं भितर त गेल्या घोंगांघोंगां सदत आमच्या मुखार उबीं करतात तेन्ना अेका व्हड साहित्यकाराचे लिखणेंतल्यान भायर सरिल्ल्या पेन्-पोट्टेंसां सारकींच जिवी तट्टटीत जावन मुखार येतात. अितिहासाच्या अतःप्रवाहा वांगडा आमकां अितिहासांत जावन गेल्ल्या म्हा-पुरसांच्या आंतर जिवितांचीय कथा वाचूंक मेळटा. अेक फादर पुस्तक हातांत घेतकूच तें सोंपसर कडेन काडून दवरपाची अित्सा जावची ना, अितलीं रसाळ पुस्तकां हीं दोनूय.

असलें भाग्य संवसारांतल्या दुसऱ्या खंयच्याच अितिहासाच्या पुस्तकांक मेळूंक ना.

अितिहासकार, जवाहरलालांक अितिहासकार लेखचे नात' जवाहरलालुय आपणाक अितिहासकार म्हणिनात. टॉयन्बी, गिल्बन, सन्देशाय वा जदुनाथ सरकार हे जातींतले ते अितिहासकार केन्नाय नाशिल्ले. अेच. जी. वेल्साचे पंक्तीतलेय नाशिल्ले. पुणून अितिहास जिवो - तट्टटीत करून लोकां मुखार दवरपाचें - अितलेंच न्हय, तर लोकांक अेक संवसारिक नदर अेक 'ग्लोबल' व्यू दिवपाचें काम

जवाहरलालांनीं जितलें केलां तितलें टॉयन्बीनूय करूंक ना, वेल्सानूय करूंक ना कोणेच करूंक ना.

हे नदरेन अितिहासकारांतूय ते आगळे वेगळे.

जवाहरलाल रस्तान भारतीय. संस्कारात येवरोपीय. तांच्याच अतरांनीं सांगचें जाल्यार अुदेन्तेचें आनी अस्तमेचें अेक विचित्र मिसरण out of place every where, at home no where. भायर सगळे कडेन परकी, आपणाल्या खाशेल्या देशांतूय परकी. काळजान ते कोणाकडेनूय कितलेय अेकरूप जावपाचो यत्न करपाक लागले जाल्यारूय बुद्धीन सगळ्यां पसून पयस, सगळ्यां पसून अलिप्त रावताले. तांगेलें घर अलाहबादेक प्रयागाक गंगा आनी यमुना जंय अेकीमेकींक मेळटात थंय. हें थळ हिंदुचें अेक म्हत्वाचें तीर्थस्थळ. कदीम काळा सावन ह्या थळांत वेगळे वेगळे कडले हिन्दू येवन संगमांत न्हावन गेल्यात. जवाहरलाल हो देखाव सदांच पळेत आयिल्ले. तो पळोवन तांकां प्रस्न पडटालो: हे वेगळ्यो वेगळ्यो भासो अलोवपी, वेगळ्यो वेगळ्यो चालि-रिती चलोवपी वेगळे वेगळे कडले लोक अेकेच प्रेरणेन कशे हांगां अेकठांय येतात? ही प्रेरणा समजून घेवपाचो ते यत्न करपाक लागले. तांकां ही प्रेरणा हेर जायते कडेनूय दिश्टी पडली, तिचे कडेन अेके वाटेन अेकरूप जावपाचो यत्न करता आसतना दुसरे वाटेन अलिप्ततायेन तिचे कडेन पळोव-पाकूच ते लागले. परिणाम: तादात्म्य आनी ताटस्थ्य, दोनूय बडी तांच्यांत सारक्योच विकसित जाल्यो. जवाहरलाल जेन्ना भारताचो सोद घेतात तेन्ना आमकां तांच्यांतल्यो ह्यो दोनूय बडी दिश्टी पडटात आनी भारताच्या सोदा वांगडा आमकां जवाहरलालांच्या अंतरंगाचोय सोद लागता.

जवाहरलालांची आत्मकथा १९३६ च्या अदमासाक अुजवाडा आयली. रवीन्द्रनाथांनी ह्या पुस्तकाक अेक म्हान पुस्तक 'a great book' म्हळां. आपूण तें वाचून प्रभावित जालों अशेंय तांणीं बरयलां. 'तातूंतल्या सगळ्या बारीक बारीक गजालींतल्यान मनीसकायेचो अेक खोल प्रवाह व्हाविल्लो दिश्टी पडटा आनी आपणाल्या कर्तृत्वां परसूय जो व्हड आनी भोंवतणच्या संवसारा परसूय जो खरो, अश्या अेका मनशाच्या म्हऱ्यांत आमकां हें पुस्तक घेवन वता' अशें जवाहरलालांक अेक प्रशस्तिपत्रूय रवीन्द्रनाथांनी दिलां.

कवी जवाहरलाल, साहित्यिक जवाहरलाल, रसिक जवाहरलाल, अितिहासकार जवाहरलाल, अितिहास घडोवपी जवाहरलाल, धाडसी जवाहरलाल, विचारवंत जवाहरलाल - जवाहरलालांची सगळीं रूपां, सोळाय कळां सयत ह्या पुस्तकांत अुक्तीं जाल्यांत. आत्मकथा बरोवप सोंपें न्हय. खूबूच कठीण. आत्मकथा बरोवपी मनीस अेक तर आत्मस्तुती करपाक लागता वा आत्मनिंदा करता. जवाहरलाल दोनांय पेल्यान गेल्यात. तादात्म्य आनी ताटस्थ्य ह्यो तांगेल्यो दोनूय बडी ह्या पुस्तकांत जैतवंत जाल्ल्यो पळोवंक मेळटात. कोणे अेकल्यान ह्या पुस्तकाक at once lyrical and epic म्हळां. भारताच्या स्वातंत्र्य संग्रामांत पडिल्ले कितले-शे ल्हान व्हड

(पान ९ पळयात)

भारताचें निमणे स्वातंत्र्य युद्ध

आमी करतले, नाजाल्यार मरतले !

— डॉ. र. वि. पंडीत

(९ ऑगस्ट १९४२ चो चलेजावचो अमर थाराव जे ए. आय. सी. सी. त गांधिजींनी घेतलो आनी भारताचे निमणो स्वतंत्रतायेचा मारग मेकळो केलो, ते सभेचो 'आखों देखा हवाल.')

ब्रिटीश पंतप्रधान नेविल चेंबरलेन हांची हिटलराशी निमणी शांति-शिष्टाई अपेशी थारिल्ली. ब्रिटन आनी हिटलर हे दोगांयचें, संवसाराक फटोवपाचें, शांततायेचें नाटक वेच्यावेर चालू आशिल्लें. तर भितल्ल्यान दोगांयनी युद्धाची तयारी जोरान चलयिल्ली. चड करून हिटलर मुसोलिनी. ब्रिटीशांची तयारी नाशिल्लीच म्हळ्यार जाता. देखून हिटलरान फट्ट करून म्हायुद्ध सुरू केले जाल्यार ताका तोंड दिवचे पासत फाव ते तयारेक आपणे आतांच लागपाक जाय अशें ब्रिटनाक आतां दिसपाक लागिल्लें. आनी ती करपाक ताका वर्स दोन वर्सांचो काळ जाय आशिल्लो. पूण हिटलर मोटो धूर्त आनी कारस्थानी. कपटी आनी दूश्ट- ताणें अचकित एक दीस कसलें तरी निमित्त काडून पोलंडाचेर घुरी घाली. आनी १९३९ चे एके सांजेवेळा संवसारीक हालोवन सोडची बातमी संवसारभराचे वर्तमानपत्रांनी झळकली : **Anthonia Torpedoed. The Second World War Starts !**

वेल्या बातमेन संवसार सामको आकांतून गेलो. भारतांतल्या लोकांचेर तर एकेतरेन एक म्हान आपत्ती आयिल्लेवरी जाली. म्हायुद्ध म्हणचे कितें सादी गजाल ? संवसार फस्त करून उडोवपी तो एका आकांताचो बकासूर ! कितलीं वर्सां कसली कसली म्हूण मनीस जाती कडल्यान आहुती मागीत रावत हे गजालीची कल्पनाच करूंक येना अशेतरेचो. ब्रिटीश हे भारताचे निर्दय निठूर आनी सुवार्थी राज्यकर्ते. तांचेर जिवामेलें संकट येवप हाचोच दुसरो अर्थ, तांचे गुलामगिरींत आशिल्ल्या भारतासारक्या राष्ट्राचें मरण उबें रावप. तांच्यो हाल अपेष्टा जावप.

भारतांतलो जण एकलो विचारवंत फुडारी आनी मनीस चितेस्त जालो. कित्याक हे युद्धाचो नुरुच खेरीत आशिल्लो. युद्धाचे

पयले दिसापसून शेंकड्यांनी विमानांची प्रलयंकारी बॉम्बफेक लाखांनी गजबजिल्ले लोकवस्तेच्या शारांचेर जावन, वचत थंय हजारांनी निरपराध लोक दिसपट्टे हुलपुपाक लागले. व्हड व्हड इमारती, वाचपाघरां, वस्तुसंग्रहालयां, पूल, उध्वस्त जावपाक लागले. हिटलर देशा फाटल्यान देश पादाक्रान्त करीत युरोप फ्रान्स माडुयत सामको ब्रिटनाचे दारामेरेन येवन तेंकलो. आमचे सम्राज्याचेर केन्नाच सूर्य मावळना म्हूण बढायो मारपी इंग्लंडाचे पंतप्रधानाक भियेवन ताणें अशें म्हणपाक लायलें :

‘आमकां घडये आमचो देस सोडून वचचो पडत. पूण तरीकूय आमी अखेर मेरेन झज दिलेबगर रावंचे ना.’ आनी तांची ही काकुळटेची अवस्था पळोवन भारताचे एकमेव नेते म्हात्मा गांधी; हिटलराचे राक्षसी ब्लिज्झक्रीग कारणान सामकेच चितेस्त जावन पडिल्ले.

X X X

म्हायुद्ध पेट्टाच अशें दिसपाक लागिल्लें तेन्ना तें तंग वातावरण पळोवन म्हात्मा गांधींनी हिटलराक पत्र बरोवन ताचेलागी मागिल्लें कि ताणें (हिटलरान) संवसाराचेर म्हायुद्धाचें संकट हाडचें न्हय. ताचे कारणान सगलो संवसार हुलपतलो. मनीस जातीक सोसूं नज अशेतरेच्यो हाल अपेष्टा सोंसच्यो पट्टल्यो. पूण मदांघ हिटलर म्हात्मा गांधी सारक्यांचे उपदेश आयकुपी ? तेन्ना गांधिजींनी ब्रिटीश सरकाराकडेन मागलें : ‘तुमी आनी तुमचो देश एका व्हड संकटांत सांपडला तें हांव जाणां पूण तरी आस्तना तुमचो एक खरेलो मित्र म्हूण तुमचे कडेन हांव नमळायेन मागतां कि तुमी हे समयार वेगिनांत वेगीं जाहीर करून उडयात की तुमी भारताक रोकडेंच संपुर्ण स्वातंत्र्य दीवन उडयतले.

भारताचे स्वातंत्र्याची गजाल, तुमी तें दितले म्हूण, संवसाराक वेगिनांत वेगीं तुमी सांगपाकूच जाय. तेच प्रमाण युद्ध सोंपताच भारताक स्वातंत्र्य तुमी दिवन उडयतलेच म्हणपाची तुमी प्रामाणिक पणान भारतीय फुडाऱ्यांक आपोवन हाडून तांचेशी केल्ली कबुलात, तुमचे खांद्याक खांद लावन हिटलराशी झूज दिवपी भारतीय

लष्कराचे कानार येवपाकूच जाय. वेगिनांत वेगीं. तशें तुमी केलें जाल्यारूच हे युद्धांत तुमी जैतीवंत जातले ना जाल्यार हिटलर मुसोलिनीची ही राक्षसी Blitzkrieg तुमचो निःपात करून उडयले बगर रावची ना तुमचे बराबर आमचो भारनियाचोय बी. आयज आमी पळोतात की सगल्या पैशिपशिल्ल्या युद्धा मळांचेर तुमी आमचे भारतांतले लाखांनी निरपराध जवानांक व्हरून हिटलराच्या नाळीच्या तोंडाक दितात. पंजाब, मगठा, मद्रास, नेपाळी, राजस्थानी, गुर्जर इफ्न्दीज एका सारक्यो एक काबार जायत आसात. त्यो काबार जाल्यो की तुमी नव्यान फौज भर्ती करीत आसात. पूण हाचो... इतल्याय लाखांच्या बलिदानान केल्ल्या गजालींचो, परिणाम मात कांय एक जायना. कित्याक हे युद्धामळांचेर तुमचे हुकमांचे बंदी म्हूण झुजपी आनी आपलो जीव होगडावपी भारतीय सैनिक, म्हणचे rice soldiers. पोटाभरीचे झुजारी. ते स्वातंत्र्या पासत झुजपी झुजारी न्हय. देखून लाखांनी सैनिक जरी हे दिशिदिशीं तुमचे स्वातंत्र्यापासत संवसारांतल्या वेगवेगळ्या फंटांचेर इम्फाल, बर्मा वचत थंय तरेक तरेच्यो हाल अपेष्टा सोंशित काबार जायत आसात तरी तांचे काळजांत आत्मशक्तीचे भान ना. आपले देशाचे स्वतंत्रतायेपासत झूज दिवपी झुजाऱ्यांचे काळजांतली हौतात्म्य भावना ना. देखून वचत ते फंटांचेर हिटलराच्या सैनिकाकडल्यान मार खावन ते अपेशी थारतात. हे सैनिकांक एक खेप कळूंदी की तांचें हें बलिदान फुकट वच्चेना, तांचे भारताकुय स्वतंत्र्य मेळोवन दितलें तांचे देशाक आनी तांकाय स्वतंत्र करून उडयतालें. तशें जातलें जाल्यार एकूच उपाय आसा, गांधीनी सांगलें, आनी तो म्हणचे ब्रिटीश सरकारान आयज संवसारामुखार जाहिर करप की ब्रिटीशांचें हे झुजांत जैत जालें जाल्यार, ते बराबर भारतय स्वतंत्र जातलो आमी भारताक पूर्ण स्वातंत्र्य दिवन उडयतलें, अशें सांगात आनी पळोयात एकाएक कितें अजाप घडून येता तें. केल्यावेर निरुत्साही आनी निर्जोब दिसपी एक एक भारतीय जवान हिटलराक कर्दन काळ कसो दिसपाक लागतलो. वचत थंय हिटलर मुसोलिनीचे सेनेक मुसंडी दियत तुमकां तां जैत मेळोवन दितलो. आपूण स्वातंत्र्यापासत बलिदान करतां हे गजालीची जाणविकाय जाले खिणा आमचे भारतीय सेनेंत अशे तरेचो तिका अजेय करून उडोवपी साक्षात्कार घडून आयिल्लो संवसाराक दिश्टी पडटलो. गांधीनी ब्रिटीशांक खडसावन सांगलें कि आमच्या भारताचे स्वातंत्र्या पासतूच न्हय तर तुमचे व्हड लोकशाही राष्ट्र ना नपश्चात जांवचे न्हय. तें हे महायुद्धांतल्यान जैतवंत म्हूण हिटलराच्या चबक्यातल्यान भायर सरचें अशें तुमकां दिसता जाल्यार हांचे सांगिल्लो एकमेव उपायूच ताचेर आसा. भारताच्या स्वातंत्र्याचो वायदो तुमी ब्रिटीश सरकारान आयजे आयज करपाक जाय हे प्रस्नाचेर तुमी केल्ली टाळाटाळ वा धरसोडपणा हे फुडें आमी कशेच रितीन मानून घेवचे नात. भारताक संपूर्ण स्वातंत्र्य जाय. संपूर्ण स्वातंत्र्य दिवप म्हायुद्ध सोंपल्या उप्रान जांव त. पुण तें निश्चित दितलेच म्हणपाची प्रामाणिक घोशणा आयज आयज जावपाक जाय!

गांधीजींनी हरिजनांतल्यान कितले तरी लेख बरयले. व्हाय-

सरायांक कडक उतरानी पत्रां बरयलीं. ब्रिटीश सरकाराक, पार्लमेंटाचे सभासदांक उद्देशून पंतप्रधान चर्चिलीक पत्रां बरोवन आपले काळजांतले तळमळे कळयले. पूण कोणेच मनार घेतलें ना. पर्तें जाल्यार ब्रिटीश पंतप्रधानान पार्लमेंटांत केल्ले एक भाषणांत-गांधीजींक उद्देशून एक थोमणो मात माल्लो. 'ब्रिटीशांचें साम्राज्य व्होगडावन उडोवपी पयलो पंतप्रधान म्हूण इतिहासांत हांव म्हजें नांव अजरंवर करूंक सोदिनां!'

गांधीनी निळेव केलो कि हे उन्मत्त ब्रिटीश राज्यकर्त्यांक आतां सुके सोडूंक उपकारना. तांचे मुखपणाक लागून भारताची स्वतंत्रताय तांकां पावणेर काडूंक दिवक मेकळीक दिवपाक जायना. हिटलरान उन्मत्तपणान ब्रिटीशांकूच न्हय तर सबंद संवसाराक गुलाम करून उडोवपाचे संकट हाडिल्लें आसतना लेगीत जर ब्रिटीश सरकार भारताक स्वातंत्र्य दिवपाचो विचार करूंक तयार ना जाल्यार ब्रिटीशांक तांचें नाक दामून शितिदार हाडपाक जाय. भारतान वोगी बसूंक फावना एक व्हड आनी अखेरचें अशें झूज ब्रिटीशांकडे वेगवेग दिवपाक जाय. चड तेंप भारतीय सूस्त रावले जाल्यार मागीर तांचेर पश्चात्ताप करपाची पाळी आयले बगर रावची ना. आपूण आंदोलन सुरू करतलों म्हणपाचें गांधीनी जाहीर केले.

तशें करिनाफुडें भारतांतले ब्रिटीशांचे दलाल, बरे मागपी, गुलामी वृत्तीचे भारतभरांतले व्हड व्हड चाकरमाने, मवाळ फुडारी हांणी गांधींक विरोध केलो. वर्तमान पत्रांतल्यान आनी सभा घेवन ते तांचेर तुटून पडले. पूण गांधीजी बदलेना. हरिजनांतल्यान ११३९ ते १९४२ आगस्ट मेरेन ते देशव्यापी आंदोलनाचेर ताचे तयारेचेर बरोवपाक लागले. हे तेंपार ताणी बरप केलें तें जाणी अक्षरान अक्षर वाचलें ते मोटे भाग्यवान मनीस. ते लेखांतल्या उतरा उतरांतल्यान साद्या सुद्या मनशांक, देशापासत हुतात्मे जावपाक प्रवृत्त करपाची केदी शक्ती आशिल्ली. उतरा उतरांक केदी सत्याची धार आशिल्ली !

अखेर ९ ऑगस्ट १९४२ चे राती जेन्ना गांधीजींनी ब्रिटीशांक 'चले जाव' हो आदेश दिलो आनी तेच राती तांकां धरून तीन वर्सां ब्रिटीश सरकारान आगाखान पॅलेसींत कैद करून दवल्ले... तेन्ना भारतभर भारतीयांनी स्वतंत्रतायेखातीर जें हौतात्म्याचें दर्शन घडयलें ते सगल्याचें श्रेय एकल्या गांधीजींक आनी ताणीं केल्ल्या हरिजनांतले स्फोटक बरपाक आसा.

X X X

१९४२ चें आंदोलन सुरू करचे पयलीं एक वर्स गांधीजींनी भारतांतल्यो दोन व्यक्ती वैयक्तिक सत्याग्रह करचे पासत वेंचून काडल्यो. त्यो म्हणचे विनोबा भावे आनी दुसरे जवाहरलाल. दोगूय आदर्श सत्याग्रही म्हूण तांची नेमणूक जाल्ली. जे दिसा विनोबाचें नांव पयलेच खेप आयकलें तेन्ना हो आनी कोण खंयचो विनोबा ? अशें म्हूण संवसाराक प्रस्न पडलो. तो एक गांधीजींचो आदर्श शिश्य ही गजाल संवसाराक रोकडीच कळळी. संवसारभर ताचे फोटे झळकले. एक दीस वर्धा लागींच्या न्हंयेत पांय घसरून विनोबा पडलो. पेंवपाक सारकें येयनाशिल्ल्यान व्हांवून वचपाक लागलो.

बुचकळचो खावपाक लागलो. न्हंये देगेवेलें लोक आडुटात विनोबा बुडलो. विनोबा बुडलो. तर विनोबा व्हडाव्हडान आडुत तांकां हात हालयत म्हणटा : 'आत्मा अमर आहे. देह नाशवंत आहे. मी मेलो तर माझा आत्मा मरणार नाही!' असो हो मनीस !

विनोबा, जवाहरलालांचे सत्याग्रह जाले. तांकां सरकारान कैद केले सोडून घाले. आनी गांधीजी 'चलेजाव' निमणे लढ्याचें तयारेंक लागले.

वल्लभभाई पटेल, जवाहर, मौलाना आझाद, पट्टाभूषी सितारामय्या, जयरामदास दौलतराम, गोविंद वल्लभपंत, राजेंद्र-बाबू, राजाजी, सरोजिनी नायडू, सरहृदगांधी, शंकरराव देव, कृपलानी, कमलादेवी चट्टोपाध्याय सगले सगले भारतीय फुडारी वेळोवेळ एकठांय आयले. आंदोलनाचो फाटलो फुडलो पूर्ण विचार केलो आनी चलेजावचो थाराव मंजूर करून घेवंचे पासत ए. आय. सी. सी. जंगी बैठक गोवालिया टँकचे मैदानाचेर आगस्टाचे म्हयन्यांत आपोवन ९ ऑगस्टचे रातीक हजारांनी लोकांचे मुखार 'चलेजाव 'Quit India' ब्रिटीशांनो भारतांतल्यान तोंड घेवन वचात ' हो थाराव पास केलो.

X X X

ते तेंपार पुण्यांतलो अखील भारतीय विद्यार्थी काँग्रेसचो एक संघटक म्हूण हांव काम करतालों. आमचें मुख्य कार्यकर्ते प्रभाकर कृंटे, (जनता सरकारांत १९७४ त महाराष्ट्रीय मंत्री) दिनकर साक्कीकर आनी आमचे विद्यार्थ्यांचे फुडारी काँग्रेस युसुफ मेहेर अल्ली. पुण्याचे खास प्रतिनिधी म्हूण चिमणलाल मोदी, हांव, नगिनभाई सेठ आनी महेंद्र देसाई अशे चौगांक ए. आय. सी. सी. सभेक हाजीर रावपाचें महत्वाच्य मेळिल्लें. गोवालिया टँकालागसरचे मारवाडी विद्यालयांत भारतीय विद्यार्थी प्रतिनिधींची वेवस्था खास युसुफमेहेर अल्लीनी केली.

रावपाची, जेवपाची वेवस्था. थंयच्यानूच हे चलेजाव थारावाचें समग्र आनी अमर अशेतरेचें दर्शन, तातूंतल्या व्हडांत व्हड भारतीय नेत्यांसमवेत घेवपाचें, तांची तेजस्वी आनी नितांत यादस्तींत उर-सारकीं ... स्वातंत्र्य यज्ञांतले मंत्र थारसारकीं ... भाशणां आय-कुपाचें भाग्य म्हाका मेळ्ळें तें भाग्याचे कांय खीण तुमचे मुखार दवरपाचो हावें हांगा यत्न केला.

X X X

रातीचीं धा वरां. सग या नेत्यांची भाशणां सोंपत आयिल्लीं उरिल्ले फकत दोगूच जाण. वल्लभभाई पटेल आनी गांधीजी, वल्लभ-भाईचें भाशण म्हणचे सदांच जळजळीत पेटपी उजो. म्हणपाक लागले ' ब्रिटीशांनो तुमी आमकां गेल्ली देडशें वर्सां फटयत आयल्यात. अजून तुमच्यो फटी सरनात. तुमी सदां सांगतात की इंग्रज भाशे कारणात संबंद भारताचो एकचार घडून आयला. नाजाल्यार कोणाची भास कोणाक कळनाशिल्ली. तुमी सांगतात की तुमीच उज्यागाडी, पोष्ट ऑफीसां हाडल्यांत. रेल्वेन गांवान गावां जोडल्यांत. हें केलां तें केलां. पुलीस, मिळिटरी कारणान, कोर्टां कारणान लोकांक न्याय शांतताय

मेळपाक शक्य जालां. दरोडेखोर, चोरांपसून लोकांचे संरक्षण जालां. तांचे कुटुंबांक शांततायेन रावूंक मेळटा. हिंदू आनी मुसलमान हांचे मदीं सासणाचीं चिल्लिल्लीं झगडीं झुजां, दंगे, मारामाऱ्यो, जाळपोळ सगली आमचे कारणान ना जाल्यात. आमचे कारणान वेपार उदीम वाडला. आम जनतेचें जनजीवन सुदारलां. भारतात सतीची प्रथा ना जाल्या. आमचे नोकरमाने म्हूण लष्कर, पुलीस हेर कर्मचारी कोट्यांनी भारतीय आमचे कारणान सुखान जियेतात !'

चोरांनो, तुमी आयिल्ल्याक आमचो देश सुखी आसा ही कल्पना तुमी तुमचे तकलेंतल्यान एकदां कायमची काडून उडयात. आनी तोंड घेवन एकदां भारत सोडून चलूंक लागात. तुमी तुमचें तोंड काळें केल्या उपरांत भारताचें कितें जातलें तें जांव. तें आमी पळेतात. तुमकां ताची काळजी नाका. दरोडेखोर गांव उध्वस्त करतले ? करूं दी. हिंदू मुसलमान एकामेकांचे गळे कापतले ? कापूं दी. ते दरोडेखोर आनी आमी हिंदू-मुसलमान सगले एका रगताचे भाव भाव. आमी झगटले एकामेकांचे गळे कापतले. मागीर पतेंय एक जातले. एकामेकांचे गळ्यांत हात घालून सुखान जियेतले. तुमी आदीं तोंड घेवन वचात. ना जाल्यार तुमकां खोंट मारून आमकां धांवडांवचे पडटले. वल्लभभाईचें भाशण सोपलें

मागीर गांधीजी उठले वरभर हिंदींत उलयले आनी पंदरा मिनटां देशदेशांतरासावन आयिल्ल्या वृत्तपत्रांच्या फोरेन प्रतिनिधीं-पासत उलोवंचे आदीं मातशे थांबले आनी सरोजिनींक म्हणपाक लागले 'थोडा पानी दो.' सरोजिनीनी ताचेर हांसत म्हळ्ळें, 'बापूजी आज तो आप खूब बोल रहे हो !' हांसत गांधीजीन जाप दिली. 'आज नशा चढ रही है न ? जो कुछ कहना है आजही कहूंगा.' आनी ताचेर सगलेच खो करून हांसले, शामियाच्यांतले तशे भायले हजारांनी लोक. कित्याक लाऊडस्पीकराचेर हो तांची संवाद हजारांनी लोकांक आयकूंक आयिल्लो. अखेर गांधीजीचें गंभीर अशें भाशण अर्दवर इंग्लेजींत जालें. तांची उतरां निमणीं अशी आशिल्ली. 'We will do or Die.'

X X X

सभा सोंपली हजारांनी लोकांचे गर्देंतल्यान वाट काडीत रातीचे बाराएक वरांचे सुमाराक आमी आमचे बिराडाक विद्यालयांत पावले. ते राती आमकां जेवण नाकाच जाल्लें. सगलो समारंब आनी सगले व्हड व्हड फुडारी लागसारसून पळोवनूच आमचीं पोटां भरिल्लीं दुसरे दिसा सकाळी कस्तुरबा गांधीचें यजमानकेक खाला ८ वरांचेर सभा जावपाची आशिल्ली... शिवाजी पार्काक पेपरांत तशें जाहीर जाल्ले आमी विद्यालयांत परततांच हातपाय धुवन रोकडेच न्हिदले दुसरे दिसा सभेक हाजीर रावपाचे आशेन. पूण ती सभा केन्ना जालीच ना.

X X X

तारीख १० ऑगस्ट १९४२ फांतोडेर पांच जाल्ले आसत नासत. आमी न्हिदेंतूच हांव आनी नगिनभाय चिमणलाल मात सकाळी चार वरांचेर उठून प्रार्थना देवस्पर्ण करतालो. पांचेक

वाजपाचे सुमाराक बायलमांत नळाचे शॉवराचेर न्हातालो आसूंये. निकतो आंगाक शाबू लावन बुडबुडिल्लो इतल्यान रस्त्यावेव्या वर्तमान पत्रां विकपी पोरांच्यो हांबेडच्यो कानार आयल्यो 'राष्ट्रीय नेत्यांची घरपकड. गांधीजी नेहूंकना अज्ञात ठिकाणीं नेलें. भारतांतले सर्व पुढारी कैद.'

मारवाडी विद्यालयांत दुसरे माळचार आमी रावताले तरी रस्त्यावेली पोरांची आरड आयकतांच सगळे गडवडन जागे जाले. चिमणलाल तर तशातशोच शाब्बान बुडबुडिल्ले अवस्थेत कमराक टांवल गुंडालून रस्त्यार पिशासारको धांवत सुटलो पेपरांचे शोधांत गेलो तसो दोनचार मराठी, इंग्लेज, गुजराती पेपरांचेर झोपय मारून घेवन वयर आयलो.

गांधीजींकूय ब्रिटीश सरकार जेलांत उडयत अशें कोणाक दिसूंक नाशिल्लें. कित्याक ताणीं सांगून उडयिल्लें. 'हो आमचो ल्हो अहिंसकूच आसतलो. आसूंक फावो. देशांत कोणेंच हिंसा करची न्हय. हिंसेचे प्रकार करचे न्हय. ते केल्यार ब्रिटीश सरकार लोकांचेर क्रूर अत्याचार केल्याबगर रावचे ना. आमचें आंदोलन अपेशी जातलें. लोकांक अहिंसेपसून पयस रावंचें अशी ताणी शिटकावणी दिल्ली ते बराबरूच ब्रिटीश सरकाराकूय सुचयिल्लें. आंदोलन सुरू जातांच राष्ट्रीय फुडाऱ्यांक सरकार भितर तुरुंगांत उडयत जाल्यार लोक सुमाराभायर संतापतले. हिंसक प्रकार खूब मोट्या प्रमाणांर जांव येता. हांव भायर आसल्यार तांकां तशें करपापसून परावृत्त करीन.

पूण म्हकाच सरकारान जेलांत उडयलो जाल्यार जें कितें घडटा सगल्याची जबाबदारी सरकाराचेरूच उरतली. अशी शिटकाव दिवन गांधीजींनी सांगिल्लें आसतनाय सरकारान गांधीजींक भि आगाखान पॅलेसींत बंदिस्त केल्ल्याची वातमी जेन्ना हांवें वाच तेन्ना म्हजेर एकेतरेची निशेंवणी आयली. गेल्लीं कितलीशी व नेमान गांधीजींचो हरिजन वाचीत आयिल्ल्यान एक आठवडो बंद उल्ल्यार पसून हांव बेचैन जातालों. हरिजन हो म्हजे जिणे म्हजे सारखा हजारांनी पुण्यात शिकपी भुरग्यांचो ते तेंपार जिणे एक अविभाज्य भाग जावन गेल्लो. हरिजन नासल्यार आम सांवाळपी, जिणेचो मारग दाखोवपी, हळुवारपणान जिणेच्या एका आंगाक आफुडपी गजालींचें मार्गदर्शन करपी घरचो माये मनोसूच अवचित ना जातकीर एकेतरेचें जे पोरकेपण येता त म्हाका जावन गेलें. हांव कांचवेवन हांव वोग्यी. कांय उलयनास्त बशिल्लो पळोवन नागीनभाई म्हाका म्हणपाक लागलो 'पंडितभा तुम इतने डर गये क्या?' हावें म्हळळें 'डरा तो नहिं हूं नागीनभा लेकिन निराश जरूर हुआ हूं।' म्हज्यांतली उमेदूच अचकित जावन गेल्लेवरी म्हाका जालां. तें आयकून आमचो शाब्ब फेणेरान अजुनूय बुडबुडिल्ले अवस्थेंतूच पेपर वाचीत बशिल आमचो बुडबुडो चिमणभाय हांवेंसान म्हणपाक लागलो 'पंडितभाय, तुम डरना मत. यह तो हमेशाकी बात है। जब हमें स्वातंत्र्य नहीं मिलेगा तब तक यह चोरोका ब्रिटीश सरकार हमारे बापूजीको और करोडो भारतीयोंको ऐसाही सतायेगा. लेकिन

IRRIGATION DEPARTMENT

GOVERNMENT OF GOA.

PARTICIPATES IN THE DEVELOPMENT OF THE STATE
BY EXECUTING THE DEVELOPMENTAL WORKS UNDER
WATER RESOURCES

Through construction of :

1. Salaulim Irrigation Project
2. Tillari Irrigation Project
3. Anjunem Irrigation Project
4. Command Area Development works in both Anjunem & Salaulim Irrigation Projects
5. Minor Irrigation Schemes such as Construction of Bandharas, Tanks and Lift Irrigation.
6. Chapoli Irrigation Project.

and many other schemes under WATER RESOURCES
DEVELOPMENT

Issued by :-

Irrigation Department
PANAJI-GOA

हमें डरना नहीं चाहिये। हमारे बापूजीने दिखाया हुआ धर्म हमें निभाना चाहिये'

ताचेर नगीनभाय म्हणपाक लागलो 'अशें आयजवेर कितले घडलां. आंदोलन सुरू जालें की व्हड व्हड फुडारी जेलांत वेतात. आमी विद्यार्थीनी, तन्नाट्यांनी लाठयो खावपाचें, तकल्यो फोडून घेवपाचें, मरपाचें काम करपाक जाय. देशापासत मरप हो आमचो धर्म अशें म्हणून तो हांवेसान गावपाक लागलो.

'चलाव लाठी, चलाव डंडां
ऊंचा रहेगा हमारा झंडा...
...सुरू हुआ है जंग हमारा,
सुरू हुआ है जंग...'

सगली कुडभर हे गितान विररस संचारिल्लो. सगळे हांलांतले विद्यार्थी तें गीत आयकून हांवेसान खुदपाक लागिल्ले. आमचे दोळे दुकांनी आनी काळीज देशप्रेमान भरून आयिल्ले. सगळे सगळेकडचें वातावरणूच भारतभर तापून आयिल्ले 'करा किंवा मरा' Do or Die! हे गांधीजींचे संदेशाचो मंत्र काळजात वागयत भारताचे कोनशा कोनशातल्यान भुगें जाण्टे, दादले बायलो, हिंदू खिस्तांव मसलमान पारशी लाखांनी लोक स्वतंत्रतायेचे वेदीर आपलें निमणें बलिदान करचे हांवेसान लाठी, दांडे आर्मा पिस्तुलांच्यो गुळयो आपले छातयांचेर झेलपाक निर्भयपणान तयार जाल्ले. आपखोसयेन आत्मबलिदान करपाक फुरफुरिल्ले. आशेल्ले. गांधीजीचें नांव घेयत अशेरितीन 'करेंगे या मरेंगे' हे हांवेसान भारताचें निमणें स्वातंत्र्य युद्ध १० आगस्ट १९४२ चे फांतोडेचेर सुरू जाल्लें.

गांधीजींचे नांवाचो मंत्रघोश करीत!

राजकर्णांत पडिल्ल्यानूच ते व्हड साहित्यकार...

(पान ३ वेल्यान)

लोक आमकां ह्या पुस्तकांत तांगेल्या धोंगां-पोंगांच्या ओडलायण्या रूपांसयत पळोवंक मेळटात. तांतल्या तातूंत तांणी जीं दोन चित्रां बुबीं केल्यांत तीं सगळ्यांत चड ओडलायणी. अक आपणाल्या बापायचें मांतीलाल नेहरूचें, दुसरें महात्मा गांधींचे. आनिकूय अक चित्र गुप्त सरस्वती भाशेन ह्या संगमांत आमकां दिश्टी पडटा. तें तांगेले घरकान्नीचें - कमला नेहरूचें. जवाहरलालांचे लिखणेची सगळी तांक, तांगेली साहित्यिक ह्या रूपाची सगळी शक्ती घरकान्नीच्या ह्या चित्रांत अक्ती जाल्ली पळोवंक मेळटा.

साहित्य-शक्तींत तांकां लागपी राजकर्णांत दुसरो कोण ना.

स्वातंत्र्य मेळ्ळां त्या दिसा मध्यानराती केल्लें तांगेलें भाशण आसूं; अशोकचक्र आशिल्लो भारताचो तिरंगो देशा मुखार दवरतना केल्लें अलुवप आसूं; गांधीजींचे हत्ये उपरांत तांकां ओंपिल्लीं आर्मा आसूं वा आपणाल्या मरणा उपरांत आपणाल्या अस्थिचें विसर्जन गंगेंत करचें, हे सांगपाखातीर बरयल्लें will and Testament ह्या नांवान अजुवाडा आयिल्लें तांगेलें गंगेचें तुस्त-गीत आसूं. जवाहरलाल हे जवाहरलाल, तांकांच असलें सगळें येवजपाचें, तांकांच हें सगळें सुचपाचें, तांणीच असलें सगळे बरोवपाचें अशेंच सदां सगळ्यांक दिसत आयलां. राजकर्णांत पडिल्ल्यान साहित्याच्या संवसाराक ते अंतरले अशें म्हणप समा न्हय; राजकर्णांत पडिल्ल्यानूच ते बऱ्यांतले बरे आनी व्हडांतले व्हड साहित्यकार जावंक पावले अशेंच म्हणप समा जातलें. म्हज्या साहित्यिक अिश्टांनी म्हाका क्षमा करची-

असलो भव्य पुरुस निर्माण करपाची तांक तुमच्या साहित्याच्या संवसाराक ना.

CONSUMER BE AWARE OF YOUR RIGHTS IN RELATION TO THE QUANTITY, QUALITY AND PRICE OF GOODS YOU BUY

You have the legal right :

- 1) To get the correct quantity of goods which you buy.
- 2) To know the net quantity or the actual number of any commodity in a packet.
- 3) To know the sale price or the unit sale price of any commodity in a packet.
- 4) To get goods of quality, clean and free from all foreign matter.
- 5) To seek redressal through the State/Central Consumer Protection Councils.

IT PAYS TO ASSERT YOUR RIGHTS

Directorate of Civil Supplies
JUNTA, HOUSE, PANAJI

पुस्तकाचो नियाळ

क्रांतिच्या दारार....

— डॉ. तानाजी हळर्णकार

पिडेस्त पाडंग आनी रेंवटांतल्यान,
तळपांच्या कठोरपणांतल्यान,
हावें केल्लें चलप;
आनी तातुंतल्यान अणभवल्ल्यो,
असीम वेदनांच्यो बोंदच्यो जिणो;
आतां कितल्यो पळोवप ?
आतां कितल्यो बरोवप ?

ह्या उतरांनी कवीन आपल्या कवितांचो समारोप केला. ताच्या ह्या समारोपाच्या उतरांनी हांव म्हज्या नियाळाची सुरवात करतां.

ह्या कवीन, आपल्या वांट्याक आयिल्ल्या पिडेस्त, पाडंग आनी कठोर जिणेचो आलेख ह्या कवितांनी मांडील्लो दिसता.

अन्याय, अत्याचार आनी असत्याची घृणा आशिल्ल्या ह्या कवीक, दुर्दैवान अन्यायाक तोंड दिवचें पडलें, मंगलाचो पुजारी जांवक सोदपी ह्या कवीक, अमंगलचो सांगात मेळ्ळो आनी तातुंतूय विशेय म्हणजे सत्याक पुजूक भायर सरिल्ल्या ह्या कवीक, असत्याकडच्यान हार खावची पडली. असत्याकडच्यान खावची पडिल्ल्या हारीचो कडू अणभव, म्हळ्यार ह्यो ६६ कवितांचो वेध. ह्या सगळ्यांच्या सगळ्या कवितांनी, एकूच सूत्र दिसता. तें म्हळ्यार कवीच्याच उतरांनी सांगतां :

हांगासर जळमाक येवप खूप सोपें.
पूण जगप सोदतल्याक मात जगपाक गावना.
आवय वाढीना बापूय भीक मागोवंक दिना.
सगलें हांगासर विचित्रूच.
जगप म्हणजे किदें हें कळचे पयलींच,
हजार-हजार मरणां—
उक्त्या जगपार माणेल्लीं.

आनी आमी तरनाट्यापणातूच म्हातारे जाले.

अशे कडू अणभव आयिल्ल्यान, जगपाचो हक्क न्हयकारिल्ल्यान, गरम रगताचो कवी बंडखोर जावप सभावीक थारता. ह्या बंडखोरीचो परिणाम म्हणून कविची कविताय विद्रोही वृत्तीची जायत वता.

तो तेन्ना म्हणटा :
बगलबंदानो—
तुमच्या फोंडार,
मुतल्याबगर आमी मात रावचेनात.

ह्या विद्रोहातल्यान मागीर क्रांतीचीं बिजां रुजत वता. क्रांती—प्रस्थापित शोषकां आड क्रांती, प्रस्थापित वेवस्थे आड क्रांती.

क्रांतीच्या बाबतींतूय कवी शादूर रावला. शेर्मांव दिवपी निखट्या उतरांच्या आनी शब्दांच्या क्रांतीक तो हिणसायता. वाज क्रांती हें नपुसकाचें कर्तुप म्हणून तो तिका हिणसायता.

हाकाच लागून आशावादाचेरूय कवी ताणशेता. जिवीताचें नागडे उगडे दर्शन घडिल्ल्यान, आनी ताचो हुलपान हुलपल्ल्यान कविचो आशावाद वयलो विस्वास साप उडला.

कवी म्हणटा :

मळबांत उडून सूर्याक खाला हाडपाचे पिशे आशावाद,
निमणे अेकू खरें.
रगत आटोवन, कुले झरोवन,
हाड पड खा—पड.

त्याच विचारसरणीतल्यान कवीसपनांकडेन पळेता.

सपनांनी मनीस व्हड जायना
सपना चितनासारखी
ताचीं शिरंतरां पोखरीत वता
टी. बी. जाल्ल्या पेशंटासारखी
सपनांनी हांगासल्ल्या प्रत्येक हरिचंद्राक वाटेक लायला.

समाजाचो दर एक घटक, विश्वाचो दर अेक वेवार, हो व्यक्तीच्या विकासाखातीर, व्यक्तीच्या सन्मानाखातीर आसूंक जाय. तो तसो आसलो ना तर तो समाज, तो संसार, तो वेवस्था नश्ट करपाक जाय. मागीर तीं कितलीय व्हडली आसूं, पवित्र आसूं ना तर आपुर्बायेची आसूं, हो मार्क्सवाद ह्या कवितांनी दिसून येता. आनी म्हणूनच, जांव तो धर्म, जांव तो देश, जांव तो देव, जांव ती लोकशाय, ह्यो अत्यंत पवित्र्य अशो गजाली आसल्यो तरी त्यो व्यक्तीच्या विकासाआड, व्यक्ती स्वातंत्र्याआड येता आसत तर तांकां खोंटावन तांच्या जाग्यार तांची नवीं रुपां हाडपाखातीर जावपी मार्क्सवादी क्रांतीची सुलूस ह्या कवितांनी दिसता. फरक इतलोच की मार्क्सवादी क्रांती ही रक्तलांक्षीत क्रांती; अशी टोंकाची भूमिका ह्या कवितांनी दिसना. क्रांतीच्या दारावेलो घुस्मटमार ह्या कवितांनी जाणवता. फाटल्यान अन्याय फुडल्यान रक्तलांक्षीत क्रांती अशा मदल्या शिमेर कवी उबो राविल्लो दिसता. कदाचीत फाटल्या क्रांतीकारांचें अपेश ताच्या पायांक घुस्पता आसतलें. कवी म्हणटा :

महात्मा गांधीच्या खानान
ना हांगासर अहिंसेचे निळे मळब फांकलें
ना देशभक्तीची दुदाळ झर फुटली
तें एक बलिदान मवाय गेलें
बार—यन—रेस्टॉरेंटच्या कांवटराचेर

बेसू, गांधी, सोक्रेटस आयले आनी गेले. मात्सी चाळवाचाळव जाली. पर्थून आसा तशें उल्लें. अन्याय घडयतले अन्याय घडयतच रावता. पूण गजाल ती ना. अन्यायाचो तिरस्कार करपी, त्या अन्यायी लोकांमुखार हतबल जाल्यात, असहाय्य जाल्यात. ही कडू पूण सत अशी

कली भेरोवपी गजाल, निलबा खांडेकाराचो हो ' वेध ' कविता
लो वाचकांमुखार प्रभावीपणान मांडटा.

कविता समाजीक जाणवीकायेची, विद्रोहाची म्हणटगीर तिचो
जॉर्म, अभिव्यक्ती ही मुक्तछंदातली भासप अपरिहार्य आसा. कविता
मुक्त छंदी आसल्यो तरी त्यो ' प्रोज ' जावच्योना हाची जतनाय
कवीन घेतिल्ली दिसता. रुक्ष आनी जड असो आशप पेलुनूय कवितें-
तलें ' काव्य ' शेणूंकना हें ह्या कवितेचे खाशेलेंपण. बरेच कवी
हंगा गडबडटा. पूण बाब निलबा खांडेकार हांगा ' कवी ' म्हणून
गीर रावता. ह्या कविता झेलपाचें हें अंक व्हड यश म्हणूक जाय.

ओपारी आनी प्रतिकां ही ह्या कविताझेल्याची गिरेस्तकाय
जावन आसा. सत्य परिस्थितीचेर मार्मिक भाष्य करपाखातीर ओपारी
आनी प्रतिकांचो सुंदर उपेग ह्या कविता झेल्यांत जाल्लो पळोवक
मेळटा.

देखीक :

' स्वतंत्रताय सायबाच्या दारांतल्या, बांदून दवरिल्ल्या, मुण्याचें
मांव '

वा

' सपनांनी हांगासल्ल्यां प्रत्येक हरिश्चंद्राक वाटेक आयला ?
हुबल मनशाची भवतिकाय दाखोवपाखातीर तो बरयता.

' जेन्ना गांगडोल चिडुता

तेन्ना ना ताची वासपूस जाता. '

तत्वगिन्यानांची बसका आशिल्ल्या ह्यो ओपारीवरवीं, कवि-
तांतल्यो कथा आनी व्यथा, ताप आनी संताप, प्रभावीपणान, मन-
शाच्या मनाक आनी काळजाक भिडूंक पावता. कवीच्या मूळ भाव-
भावनेक उभारी हाडटा.

खूपशेजाण अन्याय सोंसता. तो अंक दैवाचो भाग म्हणून
तातूंतल्या बऱ्याच जाणांक तो अन्याय आसा हें लेगीत खबर नासता
पूण संवेदनशील मनशाक अन्यायाची जाणीव जाता, अन्याय
करतल्याची वळख जाता. अन्यायाआड झुजपाखातीर ताच्यो मुठी
आंवळटा. बाब निलबा खांडेकार हो तांच्यातलो अंक संवेदनशील
मनीस ताका अन्यायाची जात खबर आसा. अन्याय करतल्याचें
निशाण खबर आसा. पूण ताका हेय खबर आसा की येसू, गांधी
सोकीटस हांगा आयलें आनी गेले. अन्याय आनी अन्याय करतले
वातड वस्त कशें जशाक तशेंच उरले.

आरोपी खबर आसा पूण ताका शिक्षा करपासारखी आपल्या
हातांत कसली वेवस्था ना. इतलेंच न्हय तर त्या आरोपीक
सलाम करून दीस काडपांसारकी परिस्थिती आपली जावपा, ह्या
अवतिकायेतल्यान उप्राशिल्लो घुस्मटमार अत्यंत प्रभावी उतरांनी
आनी काव्य गुणांनी बाब निलबा खांडेकार हांणी आपल्या ह्या
कवितांनी उक्तायला.

अंक आगळी वेगळी अशी वाट चलपाचो नेट दाखोवपी ही
कविता, कोंकणी कवितेंत आपलें अशें खोशेलें, तोखणायेचें, स्थान
निर्माण करूंक पावतली, हो म्हजो आशावाद हांगा उक्तो करतां.

-✱-

ग्रामीण बेरोजगारांसाठी त्यांच्या गावांत रोजगार जवाहर योजना

- (१) ग्रामीण बेरोजगारी व अपुरा रोजगार हटविण्याचे उद्दीष्ट.
- (२) ग्रामपंचायतीद्वारे योजनांची आखणी व अमलबजावणी.
- (३) ८० टक्के निधी केंद्र शासनाकडून
- (४) अनुसूचित जाती-जमाती यांच्यासाठी खास कार्यक्रम
- (५) भूमिहीन शेतमजूर, अनुसूचित जाती-जमातींमधील दारिद्र्य रेषेखाली असलेल्या व्यक्तींना रोजगारात प्राधान्य
- (६) स्त्रियांना ३० टक्के रोजगाराची संधी
- (७) चालू वर्षी रुपये १५९ कोटी इतक्या उपलब्ध निधीतून सुमारे.... ५० कोटी मनुष्य दिवस रोजगार निर्मिती.

डी. जी. आय. पी. आर.

द्वारा : महाराष्ट्र परिचय केंद्रातर्फे प्रसारित

सैम आनी सुंदरकाय

— डॉ. अनंत राम

सैम आनी मनीस हांचो संबंद तसो पळोवंक गेल्यार खबूच पोन्नो आसा. ह्या आठ पंद्रा दिसांत आयिल्ल्या वर्तमानपत्रांतल्या म्हायतीच्या आदारान अशें म्हणू येता सैम मनशाचो संबंद लागलागी पन्नास हजार वर्सांचो तरी आसा. सैमांत जावपी बदल खूब पूर्विल्ल्या काळासावन ताका समजून आयला. सैमाच्या घडामोडीचो ताच्या जिवितापरिणाम जाता म्हणपाचे गिन्यान ताका केन्नाच कळ्ळां. सैमांत थंडी आयली कि ताचे शरीर थंड जाता, आंग कुडकुडता ताची जाणीव जाता आनी तो दुखी जाता. सैमांत मात्शी गरमी आयली म्हळ्यार ताचें आंग गरम जाता, उबदार जाता आनी ताका बरें सूख जाणवता. गरमी आनी मात्शी चड जाली जाल्यार ताका दुख जाता, घामाच्यो पांवळ्यो व्हांवतात आनी ताका त्रास जाता. एकाद्रो बरो देखावो पळयल्यार ताका आनंद जाता आनी एकाद्रो मन निशेवपी देखावो पळयल्यार ताका दूख जाता हें जें सैमाच्या परिवर्तनाचें प्रत्यक्ष गिन्यान जाता तांतल्यान ताका सैमाचो एक खेळ दिसता. बायल आनी दादलो हांच्या आकर्षणांत सैमाचें रंग, रूप, परिवर्तन, वातावरण बी तांका प्रेरणा दिवपी भासता. ह्या सगळ्या गजालींतल्यान ताका सुंदरकायेचो अणभव (सौंदर्यानुभूती) जाता. ताका एक दिव्य द्रिष्टी मेळटा आनी कलात्मक सर्जन करपाची प्रवृत्ती निर्माण जाता. तांतल्यान बायल आनी दादलो हांच्या मनांत सुंदरकायेच्या भाव भावनांचो विकास जाता आनी त्या भावभावनांक सुंदर शब्दरूप मेळून बरी कलाकृती निर्माण जाता म्हणपांत दुबाव ना.

पूण ही सौंदर्यानुभूती सगळ्याच मनशांक मेळटा अशी ना. ही मनशांच्या मनांत गुप्त आसता. तिका उगड करून प्रसन्न वातावरणांत भोवपाची वाट मेकळी करून दिवची पडटा. हाचे करतां मनशांचो मानसीक विकास बरेच वयले पांवड्यावेलो जावचो पडटा. म्हळ्यार मानसीक स्तर बरोच कल्पनात्मक आसूंक फावो. अशेंय जरी आसलें, सामान्य मनीस आपल्या मानसिक योग्यते परमाणें सैमाच्या सौंदर्याचो अणभव घेता, म्हळ्यार सैमाक सुंदर-असुंदर रूपांत पळोपाचो यत्न करता. पूण दृश्य गजालींशिवाय कल्पनात्मक सौंदर्याचो आस्वाद घेवपाची ताची तांक नासता. सामान्य मनशाक खंयच्याय वस्तुपसून जाण जाता. पूण तो मनीस जेन्ना त्या वस्तूच्या सुंदरकायेकडेन आकर्षित जाता तेन्ना ती वस्तू दिसता ताचे परस, किंवा त्या वस्तूच्या प्रत्यक्ष अर्थापरस चड म्हत्वपूर्ण दिसता. सकाळच्या वा सांजेच्या पारार मळबांत दिसपी

वेगवेगळे रंग पळोवन मनशाक ताची जाणीव आनी ताणे तांचेकडे दुर्लक्ष केलें जाल्यार ताका वस्तुपरक दृश्याची नुसती संवेदना जाल अशें म्हणू येता, पूण जेन्ना तांतलो वस्तुपरक अर्थ लक्षांत येनासता तेन्ना दुसरेंच कितें आगळे वेगळे अलौकिक अशें लक्षांत येवन, 'आहो वा, कितलें सुंदर!' अशें म्हणटा तेन्ना ताका प्रत्यक्ष वस्तुच अर्थापरस कितें तरी वेगळें दिसता अशें म्हणू येता. आनीक एका दिस दिवन हें स्पष्ट करूं येता. दुकानांत खूबशे रेडियो, टी. व्ही. आसात. पूण तांतलो एक रेडियो, टी. व्ही. आकर्षित करत त्यावेळार आमगेली नदर रेडियो, टी. व्ही. ह्या शब्दांन लक्षांत येवपी वस्तूचेरूच आसना तर त्या वस्तूंत आशिल्ल्या एकंदर रंग, रूप, आकार, रचना बी गजालींची म्हत्वपूर्ण अपूर्वता असो अणभव आमच्या लक्षांत येता, तेन्नाच तो रेडियो वा टी. व्ही. सुंदर आसा अशें म्हणटा. हीच अपूर्वता म्हळ्यार सुंदरकाय हांतल्यानूच कलात्मक आनंद घेवपाचो, मेळोवपाचो आसता.

ही कलात्मक नदर आमकां सैमाच्या सौंदर्यान दिल्या. तशेंच पळयत जाल्यार ही नदर सगळ्याच मनशांत आसा, आनी ताका लागून आमच्यांत कलाकाराची प्रवृत्ती आसा. सैमाच्या सौंदर्याच्या नदरेन कलाकार मनशाली भावुकता (हाका 'भावपक्ष' म्हणू येता) ही मुखेल गजाल आसता आनी सैमाच्या रूपाचो ताका आधार जाय पडटा. सैमाच्या रूपाच्या बी आदारान (हाका 'रूपपक्ष' म्हणू येता) मनशाले भाव-भावना क्रियाशील जातात. तेन्ना सुंदरकायेचे दर्शन जाता. सैमाच्या सुंदरकायेचें नदरेन भावपक्ष आनी रूपपक्ष हांचो एक वेगळोच स्थिती निर्माण जाता.— हांतूंत खंयचो पक्ष मुखेल? भावपक्ष वा रूपपक्ष? सांगपा नज. कारण हांतली खंयचीय गोष्ट निश्चित करप म्हळ्यार दोनांचेरूय अन्याय जाता. कित्याक म्हळ्यार भावपक्षाशिवाय रूपपक्षाक किमत ना आनी रूपपक्षाशिवाय भावपक्षाक मोल ना.

सैमाच्या सुंदरकायेचो अणभव घेतना भावपक्षांत एक सुखदुःखात्मक भावना प्रबळ जावन आसता. ही सुखदुःखात्मक भावना ज्ञानेंद्रियांच्या वेगवेगळ्या गुणांचेर आधारलेली आसता जेन्ना ही इंद्रियांच्या जाणिवेचेर आधारित आसा तेन्ना तिका प्रत्यक्ष ज्ञान आणि कल्पनेच्या जाणिवेचेर आधारित आसता तेन्ना तिका संवेदना अशें म्हणटात. ही भावना आमच्या सहानुभूतिंतल्यान सैमांत सांपडटा. म्हण सैम मनशाक आपल्या क्रियारूप वेपारांत मनशाभाशेन दिसता. ताका लागून सैम मनशाभाशेन सजीव आनी भावयुक्त

FOREST FOR :

- Sylvan surroundings
- Magnificent Wild Life
- Conservation of soil & water
- Preservation of Pollution
- Sustaining the requirement of wood based industries
- Supply of Timber, fuel, fodder and medicinal plants

Study of Flora & Fauna.

THINK AND ACT

Issued by

FOREST DEPARTMENT

PANAJI - GOA.

Directorate of Animal Husbandry & Veterinary Services, Panaji-Goa

Offers Various Programmes For Eligible Farmers Like;

1. DAIRY-FARMING
2. POULTRY FARMING
3. PIG - REARING
4. GOATERY
5. RABBIT AND DUCK FARMING ETC.

A) To improve farmers' earnings and to increase production of Milk, Meat, Eggs, Fur and other Dairy Products.

B) Improve and Augment Agricultural Products by providing Bullock for Draft Power and improve Soil Fertility by providing valuable manures from Cattle and other Livestock for their Crop Production.

Needful infrastructure is created in Goa State in the form of Veterinary Hospitals, Veterinary Dispensaries, Livestock Farms, Hatchery, Dairy Plants, Breeding Stations and Diagnostic Laboratories where Livestock Health Cover and Breeding Facilities and provided Cross Breed Calves/Heifers/Poultry by the General Public.

Avail of the facilities provided by the Department for Creating Healthy and Productive Livestock for Various Animal Husbandry Programmes, Technical Advice

Contact the Director of

ANIMAL HUSBANDRY AND VETERINARY SERVICES.

Project Officer, Special Livestock Programmes and the Taluka Level Veterinary Officers for details of Various Programmes to improve the lot of Weaker Sections, Scheduled Castes etc.

ISSUED BY :-

**Directorate of Animal Husbandry & Veterinary Services
GOVERNMENT OF GOA, PANAJI - GOA.**

कोंकणीतलो भुरग्यांचो लोकवेद :

काल आनी आयज

— तुकाराम रामा शेट

भुरग्यांचो लोकवेद या विशयांत अभ्यास करपाक सोदपी हांव एक नवोच गडो आनी नवोच वावुरपी. या विशयांतलें बरेंचशें म्हाका खबर ना. काळाच्या संदर्भांत कोंकणीतल्या भुरग्यांच्या लोकवेदाचो उडटो नियाळ करपाचो यत्न करतां. चड थोडें जालें तर तुम्मी म्हाका आदार दिवचो अशी नमळायेची विनंती.

कोंकणी लोकवेदाचें दायज बरेंच गिरेस्त. हातूंत भुरग्यांच्या वेदाचो वांटो बरोच व्हडलो आसा. जर धालां मांडार, सणापरबेक, शेतांत रोवणेवखतार कोंकणी लोक खूब खूब गायतात तर, आपल्या माणकुल्या भुरग्यांक वाडयताना तांची अर्थअपुरबाय करताना कितले गायतले ! आनी ती मनमेकळी भुरगीं शेवण्यावरी कितली गायतलीं, कितलीं खेळटली !

परंपरेन लोकांच्या तोंडांत घोळत आसलेले साहित्य, अशी जरी लोकवेदाची विसकाटावणी करून सांगत आसले तरी ती भुरग्यांच्या वेदाच्या बडीक आंगलें कशें बसतली अशी ना. भुरग्यांच्या वेदांत परंपरेन वो अेका पिळगेकडल्यान दुसरे पिळगेकडे पावलेलें बालसाहित्य आसूं येता. आनी परंपरेभायलें अशें नवेंच बालसाहित्य लोकवेद जावन बसूं येता. भुरग्यांच्या वेदांत बंधन नासता. वयल्यान सदळसाणूच अदीक आसता. तें उतरांच्या जादूचें वा म्हणूया चमत्कृतीचें; तशेंच आयलें तशें गायलें अशे वृत्तीचें आनी स्फूर्तीचें आसता. या वेदांतलो संदर्भ काळाप्रमाण, व्यक्तीप्रमाण आनी थळाप्रमाण बदलेले आसूं येता आनी कांय बदलेले आसातूय.

भुरग्यांच्या वेदाचें स्वरूप भुरग्यांखातीर अशें मुखेलपणान आसता. मागीर ताची रचना अज्ञात भुरग्यांनी करूं. आवयांनी करूं वा कोणेन जाण्टेल्यानी करूं. सणापरबांवेळार, धाला मांडार, शेतां रोवणेवेळार वो हेर वेळार जो लोकवेद गायता तो अमूक वेळेक वा विधीक असो आसता. तर भुरग्यांचो वेद अमूक वा थराविक विधीक वा काळार उपकारायता असो ना. ता बाराय म्हयने परसळपी चवर, सदांच पोसवणेंचो व्हांवतो झरो. ताका अमुकूच वेदेंच बंधन ना. तशेंच हेर लोकवेद थराविक लोकूच वापरतात. तशें भुरग्यांच्या वेदाचें ना. तशेंच थराविक विशयाचेर आनी थराविक प्रकारांत अशें ना. भुरग्यांचो वेद हो वेगवेगळ्या विशयांचेर आनी वेगवेगळ्या प्रकारांत आसा. हांतूंत आल्लयो, बालगीतां, खेळगातां, खेळ, नाचगीतां, काणयो, उमाणी, उतरांचे खेळ अशे

वेगवेगळे प्रकार येतात. सांगपाचें जाल्यार भुरग्यांच्या वेदाचो आंवाठ बरोच व्हड आसा. मनश्याचे जिणेत भुरग्यांच्या वेदान व्यापलेलो काळ आनी ताचे म्हत्व हे मतीत धरीत तर भुरग्यांच्या वेदाक बरीच वयली सुवात फावा जाता.

भुरग्यांचो वेद हो भुरग्यांची जिणूच. भुरगी आनी तांचो वेद वेगळाव नज भुरगी काणयांतल्या विश्वांत रमतात. खेळगीतांनी खेळतात. उमाण्यानी आनी उतरांच्या चमत्कृतीनी रंगतात. नाचगीतांनी मोरावरी नाचतात, व्हड्याचो खेळ, मुठयांचो खेळ कोव्याचो खेळ अश्या खेळांनी गुल्ल जातात. बालगीतांनी शेवण्यावरी गायतात. भुरग्यांच्या ओठांतलो तांचो वेद, भुरग्यांच्या जगपाचो मंत्रूच.

कोंकणीतलो भुरग्यांचो वेद हो गोंयांपुरतोच मेरीत ना. तो पुराय कोंकणभर पातळा. तशेंच कोंकणी समाज आसा थंय थंय आसा. सिंधुदुर्ग, गोंय, कारवार, कुंमठा अंकोला, कुंदापुर, मंगलोर, बेंगलोर, कोची या वाठारांतल्या कोंकणी समाजांत तो पातळटा. वाठाराप्रमाण ताच्या टेक्स्टांत आनी भाशेत बदल जाल्लो दिश्टी पडटा.

गोंयच्या स्वातंत्र्यापयली आनी उपरान्त कांय तेप गोंयांत भुरग्यांचो वेद बरोच घोळटालो. आल्लयांच्या सुरार माणकुली भुरगीं न्हिदताली, जेवताली, नाचताली, खेळटालीं.

बाळाचें चौ दिसाचें न्हाणू

सारयलें शे 5 णू

बाळा तूं 5 जो जोऽरे

बाळा तूं जो 5 जोऽरे

... ..

... ..

अशे तरेच्या पळणे गीताच्या सुरार बारश्या दिसा 'कृष्णाचें आंगलें' घातलेलें पिटकुलें भुरगें फुलांच्या पाळण्यांत घोलतालें. त्या पाळणे गीतांतल्या पाळण्यांक, शंभर वावां दोरी, वयर माणकांच्यो राशी आनी आमयां तुमयांची खेळणी आसताली.

जय म्हाज्या बाळाक रे 5

जय करी 5 ना

आनी खेळट्या म्हाज्या बाळाक रे

उलो कऽरीना

... ..

... ..

अशें गावन गावन माणकुऱ्या भुरग्याक मायेमोगान धोला-
बताली आनी न्हिदयतालीं. दाव्या हाताच्या तळव्यार उजव्या हाताचें
बोट नाचोवन म्हण्टालीं—

येथें येथें येथें येथें

कर रे मोरा

बाबा ना घरा आतां

आई घाली चारा

चारा खाती पाणी पितो

मोर उडोन जाती

भूऱ्हा.

अंकाच पायान मोर नाचतालो कांय

गोडाचो भोवो तरी मागतालो कांय

कुडको दिल्यार पोर रडतालो कांय

सगळो दिल्यार पोर खातालो कांय.

आवय हाताच्या तळव्यार बोट नाचयता तें पळोवन भुरगेंय आपल्या
हाताच्या तळव्यार बोट नाचयतालें.

लाडू कर गे

लाडू कर गे

अम्माई

अंक लाडू

करपाऽलो

सोयरो बावडो

झडपाऽलो

अंक लाडू

तुपांन खांव

संवगड्या वांगडा

खेळोंक जांव

आवय हें गीत गावन लाडू वळपाची हालचाल भुरग्याक शिकयताली
आनी ल्हान भुरग्याक खावपाजेवपाक प्रवृत्त करताली

थोट्या पांयांक भींग लाया

सरपळी शेणली गया

थोट्या पांयांक भींग लाया

सरपळी शेणली गया

वा

नाच खाऱ्या नाच

भोव्याक दुडू पांच

खाप्री म्हणून नाचतालो

सगळें सानान मागतालो

नाच खाऱ्या पांयानी

आफोवन व्हेलो रायानी

अशें गायत आवय आपल्या हातानी भुरग्याच्या खाक्यांक धरून
वयर सकयल करीत नाचयताली 'आश्यां मिश्यां' वा 'घोणी
घोणी पांखटे हालय गे' ही गीतां गावन ल्हान भुरग्याक आपल्या
पावलांचेर वयर सकयल करीत खेळयतालीं.

यो गे तू घगीऽ

आमाड्यार उबीऽ

रडटल्या बाबाऽक

धांवय बेगीऽ

अशें गावन आवय भुरग्याक भंय घालताली आनी वोगी करताली.

धाकटुली भुरगी ल्हानाची व्हड जाताली. तांका पांय फुटले
ती घरा भायर आंगणांत वयतालीं. हेर भुरग्यांवांगडा वाड्यार
भोवतालीं. तांच्या वांगडा 'पीक-पीक घोऽडो मामालो चेऽडो' अशें
गायत घोड्या गाडयेचो खेळ खेळटाली.

आखो माखो

तेल माखो

तेलकाराचो

डबो फुटलो

तेल गेऽ तेल

अशें गायत, सगळी भुरगीं खांब्यानी, माड्यांनी खेळटालीं. 'क्यांव
म्यांव' करीत खेळटाली 'आपलिपा सायलिपा' गायत, कुट्ट्यो वा
हुच्यूसत घालीत लिपपाचो खेळ खेळटाली.

जगमाच्या वखतार, चिरपुटांच्या वखतार

चानये चानये

गोड कर

हुनरा हुनरा

मोव कर

अशें गायत चानयेक कुर्कुटार आफयत तळठावयलें जगम चोळून
चोळून चानयेकडल्यान आनी हुनराकडल्यान ते जगम गोड आनी मोव
करून घेताली आनी निमाणी खाताली. आंब्याच्या पिकेवखतार
झाडार पिकोन लाल्लूक जाल्लो आंबो उडोवपाक वाऱ्याक आफय-
ताना पेडणेची भुरगीं गायतालीं—

योरे वाऱ्या कासासून

आमाडी पाड म्हाका घोसासून

तर अंत्रुजेतली भुरगीं अशीं गायताली—

वाऱ्या वाऱ्या यो यो

पान पडल्यार तुकां

आमो पडल्यार म्हाकां

माशें— काणकोणची भुरगीं गायतालीं—

वाऱ्या वाऱ्या धांवत यो

शेळेशीत जेवन यो

कोंढ्या उदक लावन यो

म्हाका अंक आंबो उडय.

पावसार वोट, आनी वोतांत पावस शिडशिडटानाचो अप्रूप
देखाव पळोवन खोशी जावन—

उनात आनी पावस

माकडाचें लग्नीन

उनात आनी पावस

माकडाचे लग्नीन

अशें गायत भुरगीं माकडाचें लगून लायताली. तर सुकत घातलेले भात राखताना तशेच हेर वेळारूय भुरगीं गायतालीं—

काणी काणी कोतवा
म्हातारेल्या नातवा
भात घातलें वोतवा—
धवो बैल आयलो
चायण गेलो
काळो बैल आयलो
खावन गेलो
कित्याक रे
बैला खाले ?
म्हाका म्हातारेन वाढलें ना
कित्याक गे म्हातारे
वाढलें ना ?
शेत म्हाकां पिकलें ना
कित्याक गो शेता पिकलें ना ?
पावस म्हाका पडलो ना
कित्याक रे पावसा पडलो ना ?
बेवो म्हाका रडलो ना ?
कित्याक रे बेव्या रडलो ना ?
म्हजो रडपाचो तेप जालो ना

सत्तरीतली भुरगीं झोपाळ्याचेर धोलताना अशीं गायतालीं
या आट्यातळसून त्या आट्यातळसून
कोळसे लोटीयाले कोळसे लोटीयाले
खंयसून रे मामा जायशीत
केगदी पोंदसून केंगदी पोंदसून
केगदीचे केगादच काडशीत
तुंच्याक मरे खोयशीत तुंच्याक मरे खोयशीत

माजो तुरो तुजो तुरो दैवांचो दैवांचो
फाटीर झेलो फुलांचो फुलांचो
फुलता तसो फुलाने फुलाने
झेलता तसो झेलाने झेलाने
हालता तसो हालाने हालाने
धोलता तसो धोलाने धोलाने

भुरगीं आठो दिठोचो खेळ खेळटाली. ‘इल्लीशी सुरी मातयेन पुरी’ अेका झाडाक धवे गाडगेच गाडगे’ अशी उमाणी घालताली. सांजवेळा आपल्या आवयच्या वा आज्ञेच्या कुशीक न्हिदताना गाय आनी वाघ, शेवणें आनी डुबडुकें, येथभर येथुलो, मूय आनी वानोर, आटुलें किटुलें, आठवो बिठवो कोलो आनी मानगें, शेणाचें घर बांदपी कोलो आनी मेणाचें घर बांदपी कोली असल्यो किल्योश्योच काणयो आयकताली, / तशेच सांगताली. ‘असली काणी / राजा राणी / सकाळीं फुडें पेज पाणी’ अशे निमाणी म्हुटल्यानंतर भुरगीं न्हिदताली अशें तरेन भुरग्यांचो संबंद दिसूच तांच्या वेदांत सारतालो. फाटल्या काळसाकून तर

ही जिणेपद्धत जाल्ली. वेदांतल्यानूच भुरगीं जगतालीं आनी ल्हानाची व्हड जातालीं.

भुरग्यांच्या वेदांतल्यान भुरग्यांच्या जिवेर कोंकणी भास खेळटाली आनी तिगून उरताली. तशेच भुरग्यांक शिक्षण मेळटाले. शाळेत वचनासता लेगीत भुरग्यांक मनोरंजना वांगडा भोवतणची वळख जाताली. शेवण्या सावदांकडे, झाडांकडे, वाऱ्याकडे अेकूण सैमाकडे संबंद दवरतालीं. भुरग्यांच्या काळजांत आपले भूयेचो अभिमान बळावतालो. भुरगीं काणयांच्या कल्पीत जगांत वावुरताली आनी या काणयांतल्यान समाजांतल्या वेगवेगळ्या व्यक्तिची वळख जाताली. भुरग्यांचो वेद निजाचें बालसाहित्य आनी कोंकणी संस्कृतायेची मूस. हातुंतल्यान बरे संस्कार जाताले आनी कोंकणी बालमनाची घडण जाताली. पूण ही स्थिती फुडें तशीच उल्ली ना. गोंयच्या स्वातंत्र्या उपरान्त जी आयची शिक्षण पद्धत सुरू जाली ते पद्धतीक लागून, तशेंच गोंयांत सगळीकडे आनी सगळ्या खातीर कोंकणी माध्यमांतल्यान शिक्षण जालेना, ताका लागून आनी ल्हान पिरायेतच भुरगीं हेर भासांतल्यान शिक्षण घेत आसल्याकारणान पारंपारीक बालगीतां आनी हेर भुरग्यांचो वेद भुरग्यांचो वोठार घोळना जालो. ताच्या जाग्यार Jack and Jill चें युग केजी आनी हेर शाळांतल्यान सुरू जालें. चुकोन खंयतरी भुरगीं बालगीतां गायतात, काणयो आयकतात. तें सोडल्यार भुरग्यांक आनी तांच्या आवय बापायंक आल्लयो, बालगीतां, खेळगीतां काणयो हांचो विसर पडत चल्ला. पारंपारीक बालगीतां गायनाच्या परंपरेकूच खंड पडत चल्ला. कोंकणी भाशेतल्यान भुरगीं बालगीतां गायनात, काणयो सांगिनात, भुरग्यांच्या जिवेवयलें अचळय अभिव्यक्तीचें साधन ना जायत गेलां. त्या कारणान कोंकणी बालमन मुट्टेत चल्लां. तशेच पारंपारीक बालकाणयो सांगपी आज्योय उरूंक नात. तालार आल्लयो गावन आपल्या भुरग्याची अर्थअपुरबाय करपी आवयोय पातळ जाल्यात भुरग्यांचो वेद जो किदे उल्ला तो सगळो शेणत वचपाचे वाटेर आसा.

आमी कोंकणी मनीस, कर्तृत्वहीण मनीन न्हय. आमी आमचो भुरग्यांचो वेद ‘काळाचें खाजें’ करपाक दिवचे नात. आमी हे धन राखपाचे यत्न केल्यात आनी फुडेंय करतलेय. हें दायज आमच्या फुडल्या पिळग्यांमेरेन पावयतले असो आमचो हावेस आसा. भुरग्यांचो वेद थोडो अक्षरबद्ध जालाय तशेच तो राखपाक आनी रुजवणाक हाडपाक तळमळीन आनी शिस्तीन पावलां पडपाक लागल्यांत, हें या मळार चलतल्यां वावरावयल्यान दिसून येता. तरीय हो चलता तो वावर सामकोच थोडो आसा.

भुरग्यांचो वेद पुंजावन छापून हाडलेली कांय पुस्तकां म्हाका मेळ्ळीं. आचार्य रामचंद्र शंकर नायक हांचे ‘भुरग्यालो वेद, पयलो वांटो,’ हें पुस्तक १९४८ सालांत गोमन्तक छापखान्याचो धनी गिरगांव मुंबे हाणी उजवाडायला. हातूंत पुंजायल्ल्यो स बालकाणयो आसात. चोरून खीर खातल्या आनी हेरांक उपाशी उडयतल्या, निमाणी उदकांत बुडटल्या चोर— मांजराची काणी आसा. ‘कवडो कित्याक रडटा’ ही घोव बायलेविशीं काणी, कवडो आनी कवडुली या शेवण्यांच्या रुपांतल्यान सांगल्या. सवणे ते किदें ? पुण राजाकडे

सर ! ही मस्त्या आनी आडांगी शेवण्याची काणी, बुद्धीचें बळगें हें काणयेंत कोलो आपले बुद्धीन वळीश्ट वाधाकडे खुस्ती जिवता किटूर आनी कीड 'हें काणयेंत अंक खावपीच दुसऱ्याचें भक्ष्य जाता. भग्न त्या मानग्याचें ! हें काणयेंत दृश्ट कोल्याचे संगतीक लागून मादे मोळे मानगें हुलपून मरता. या पुस्तकांत आदली आनी लोकवेदाची निवळ कोंकणी भास वाचूक मेळटा. तशेंच ह्यो काणयो भुरग्यांच्या भाशेंत सांगल्या आनी काणो सांगपाची शैली पारंपारीक कथनांची आसा. आचार्याचें हें पुस्तक पयलो वांटो आसा. फुडले वांटें खंय आसात कांय ?

म्हातारी म्हातारेचो आठशी पूत, राजा, रानसुंदरी, म्हालो या लोकवेदांतल्या पात्रांतल्यान भौ. पुंडलीक नारायण नायक हांची 'रानसुंदरी' ही कवनकाणी अपुरबाय प्रकाशनान १९७४ वर्सा उजवाडाक हाडल्या. ही कवनकाणी संवादांतल्यान केल्ल्यातल्यान ती भुरग्यांनी नाट्य रुपान माचयेरुय हाडल्या. भौ. डॉ. मनोहरराय सरदेसाय हाणी गीत कथेंत रुपकारलेली 'भांगराची कुराड' आनी विजयाबाय सरमळकार हाणी 'मानगे आनी साकड' 'वसवसो पेटको, शक्ते परस युक्त श्रेश्ट हातूंत तानेल्लो कावळो, अश्या काणयाचें 'गांठले' ही पुस्तका जागान १९७९ वर्सा उजवाडावन भारतीय भासांतलो भुरग्यांचो वेद कोंकणी भुरग्यांच्या हातांत दिला

भौ. श्याम वेरेंकार या नामनेच्या लोकवेदाच्या जाणकारान पुंजायली कुंड्या कुस्कूर ही काणी जाग प्रकाशनान १९७३ या आंतरराष्ट्रीय भुरग्या वर्सांत प्रकाशीत केल्या. आठवो विठवो ही काणी णवेच्या कोंकणी वाचन पाठांत आस्पावन भुरग्यांकडे पावयल्या. भौ. लुसियो रोद्रिगीश हांच्या of Soil and soul of konkani folk Tales. या पुस्तकांत वट्ट ४० लोकांकाणयो अंकठांय केल्ल्यो आसात. हांतुंतली अंक राकेसाची, पांच नितीकथा, पंदरा काणयो राजाराणो, राजकूवरी हांच्याविशीं आसात. उरलेल्यां युक्तीस हेर लोकां काणयो आसात.

आटलाक पेटलाक हें श्री. पांडुरंग पळदेसाय हांचे काणयांचे पुस्तक राजहंस वितरण हाणी १९८३ सालांत उजवाडायलां. हातूंत दोन काणयो आसात. पयली जांतिशी तोळभटाची आनी दुसरी आटलाक पेटलाक ही बालकाणी. अंक व्हडलो भाऊ काणी सांगता आनी दोन भुरगे ती आयकता आनी मदी मदी विचारता, अश्या फार्मांतल्यान आटलाक पेटलाक ही काणी फुडें वयता. ही काणी पळदेसाय हाणी आपल्या बरपांतल्यान फुलयल्या. नोवेंबर ८४ आनी डिसेंबर ८४ च्या मारुतीच्या अंकांत श्री तुकाराम शेट हाणी पुंजायल्ली खास भुरग्यांनीच गावपाची चवदा पारंपारीक बालगीतां उजवाडाक हाडल्यात.

भुरग्यांच्या वेदाच्या मळार वरोच आनी म्हत्वाचो वावर सौ. कमलादेवी राव देशपांडे हाणी केला. तांचे बापूय कै. आचार्य रामचंद्र शंकर नायक हांचेकडसून या वावराचें आनी साहित्याचो वावरसो मेळ्ळा. 'ताई' या नांवान ताणी भुरग्यांच्यो कार्यावळी पणजी आकाशवाणी वयल्यान- वितरायल्यात. ताईचें 'गिजविजलें'

हें काणयांचे पुस्तक १९८५ सालांत खेळ आनी सांस्कृतीक खात्यान उजवाडायलां. हातूंत पंधरा काणयो आसात. हांतूंत गमचे गमावले; राजाचे कुले चांचावले, चड शाण्याक फातरां शीत, धुंव तोडुलें खांव किडुलें कुटुरुस, म्हज्या नशीबान हांव, रात आंधळो जांवय, अश्यो काणयो माणकुल्या भुरग्यांक मानवत अश्योच आसात. हातूंत काणी सांगपाची शैली बरेतरेन राखल्या. सौ. कमलादेवी राव देशपांडे हांचे 'गोंयकाराले पडवेर' हे एक म्हत्वाचें भुरग्यांच्या लोकवेदाचें पुस्तक कला अकादमीन उजवाडायलां. उजवाडावपाचें बर्स पुस्तकांत दिवंक ना. हातूंत १३१ गीतां आसात. हातूंत आवयन भुरग्यांखातीर गावपाच्यो चडांत चड आल्ल्यो आसात. देखीक :-

आंदा बांदां गिरगीर चांदा

वाटीभर गंधा शिपीभर अक्षदा

बाबाच्या (बायेच्या) कपलाक तीस्ती !

तशेच अंक पांय नाचय रे मुरारी, जनाळी गेऽ बाये अड्डली, थोट्या मिण्या का कांड रे फोव, जय गो बाय जयी बिलून खाली सोयी अश्यो कितल्योश्योच आल्ल्यो. आनाळ्यो गुनाळ्यो, आणकू माणकुल्यो, आप्पड आप्पड अशी भुरग्यांखातीर खेळगीतां, कल्पना कल्पना उदक तापय गो, खेत्याच्या पिला तुजो घोव खंय गेलो, नागडो बेताळो खंयरे वतालो अशी बालगीतां. भौ. ताईन आपले मोपे भाशेंत या सगळ्यां गीतांक निवेदन वरयलां त्या कारणान गीत केन्ना गावपाचें कशें गावपाचें ते बरेतरेन कळटा. तसेंच तांचे 'चिरमुल्यो' ह्या पुस्तकांत बरीच बालगीतां आसात. या पुस्तकांत लोकवेद अशें नमूद केल्ले तर स्पश्ट जावपाचें. पुस्तकांत चित्रां आसल्यान हें पुस्तक सोबित जालां

बालगीतां, खेळगीतां काणयो अश्या भुरग्यांच्या वेदाचे पुनरुज्जीवन करपाच्या प्रकल्पाखाला गोंयची बालगीतां, आनी खेळगीतां हें खास भुरग्यांखातीर पुस्तक हजारानी प्रतीनी १९८६ सालांत आनी १९८७ सालांत गोवा कोंकणी अकादेमीन उजवाडायलें. तुकाराम शेट हाणी या पुस्तकांतली बालगीतां पुंजायल्यात, या पुस्तकांतली गीतां बालशाळा (K. G.), बालवाडी, आंगणवाडी, पूर्व प्राथमीक शाळा, प्राथमीक शाळा हातुंतल्या भुरग्यांक शिकोवपाक फावा अशी वेंचीक आसात. बालगीतांचें हें पुस्तक विशेष नदर दवरून तयार केलां. या पुस्तकांत Action songs (नाचगीतां), खेळगीतां, बालगीतां, उमाणी अशें वर्गवारीन माडल्यात. हे पुस्तक बालवाडी, आंगणवाडी केजीतल्या शेकड्यांनी शिक्षकांकडे पावलां. गोवा कोंकणी अकादेमीन शाळांत आयोजित केल्ल्या बालमेळांतल्यान हजारानी भुरग्यांकडे हें पुस्तक पावलां तशेच या बालमेळांत हजारानी भुरगीं- ही गीतां, बालकविता गावपाक शिकल्यात. आनी काणयो आयकून खोशी जाल्यांत. १९८६ सालांत गोवा कोंकणी अकादेमीन अकादिसाच्या शिबिरांत ८५ केजी आनी मुळाव्या शाळांतल्या शिक्षकांक आनी शिक्षकांक Action songs (नाचगीतां), बालगीतां, खेळगीतां आनी काणयो हांचे प्रशिक्षण दिलें. त्यावेळार शिबिरार्थिनी सांगलें, 'आमकां आमच्या भुरगेपणातली याद जाली. आमी बालगीतां

विसरलेली. तांची परतून याद जाली. आमी ही आमच्या विद्या-
थ्यांक शिकयतली. अकादमीच्या वावराक श्री. तुकाराम शेट हांच्या
सांगाताक भुरग्यांचे कवी रमेश वेळुस्कार, प्रभा घुंगट, शकुंतला
आर्सेकार, माया सरदेसाय, प्रमानंद वेळुस्कार, हिरा शेट, सुहासिनी
नायक, भुरग्यांचो वेद आपल्या जिबेर सांबाळपी सर्गवासी श्रीमती
मोलू धर्मा चोडणकार आनी बालकलाकार अशे कितलेशेच वावुरले.

खासा भुरग्यांखातीर पुंजायल्ल्यो कांय काणयो कोंकण
टायम्साच्या चवथ-स्वातंत्र्यदीन अंक १८६, ८७, ८८ या अंकांनी
उजवाडाक येयल्यात. या काणयांत मूय आनी वानोर, आनुल्लेची
हुनूली, कांवळो आनी तांती, गाय आनी वाघ, शेवणे आनी हुबडुके,
येथभर येथुलो, शेतकार आनी भट, शेतकार आनी खाजोळी बायल,
अर्दपिसो, दूदी, कोलो आनी कोली, कोलो आनी गाढव, आटुलें
आनी किटुलें, कोलो आनी मानगें ह्यो आसात. हातुंतल्यो मूय आनी
आनी वानोर, शेवणे आनी हुबडुके, गाय आनी वाघ ह्यो काणयो
मदी मदी गावन सांगपाच्यो आसात. ह्यो कोंकणी बालकाणयो
संसारातल्यो भुरग्यांच्या वेदाक देणे जावंक शकता इतल्यो त्यो
विशेश बऱ्यो आनी देखदिण्यो आसात. त्याभायर पातोळेची
काणी, तंवश्याची काणी शेतकार आनी माकड, तवल्याची काणी,
कुल्लेची काणी सुबूर राजा, भावभयणा, भटभटीण अश्यो खुबश्यो
बालकाणयो, तशेंच बालगीतां आनी आल्लयो कसेटीनी राखोन
दवल्ल्यात.

बालवाडी, आंगणवाडी शिक्षिकांक पारंपारीक बालगीतां,
खेळगीतां, काणयो हांच्या वांगडाच बालकविता, नाचगीतां, संगी-
ताच्या साजाचेर बालगीतरचना, उमाणी, खेळ, हांचे चार- पांच
दिसांचे प्रशिक्षण दिवपाचो वावर चलता. या यत्नाक बालगीत
निकेतन अशें नाव दवल्लें. आयजमेरेन तीन वर्सांत अँकडीलाच्या
आंगणवाडी वर्कर्स ट्रेनिंग सेंटरांतल्या ६५० आंगणवाडी, बालवाडी
शिक्षिकांक प्रशिक्षीत करून भुरग्यांच्या वेदांत सामकें संस्कारीत
केल्यात. आयज ह्यो शिक्षिका आपापल्या बालवाडीनी, आंगणवाडीनी
आपल्या भुरग्यांक ही बालगीतां शिकयत आसात. या वावराक
पारंपारीक बालगीतांच्या पुनरुज्जीवनाचे संकल्पक श्री. तुकाराम शेट
हांच्या वांगडा नामनेचे कवी, लेखक कलाकार शिक्षिका, संगीतकार,
लोकवेदाचे जाणकार हांचो मोलादोक आदार जाला. बालगीत
निकेतनान तयार केल्ल्या अभ्यासक्रमाचें प्रशिक्षण गोंयच्या राज्य
शिक्षण संस्थेन पूर्व प्राथमीक शिक्षिकांक मार्गदर्शन जावंचे याखातीर
भुरग्यांच्या वेदाच्या आदारान संकलीत पुस्तक तयार केलां तें
वेगीनूच उजवाडाक येवपाचें आसा. आकाशवाणी पणजी केंद्रान
काणयो आनी बालगीतां खुबूच वितरायल्यात. तशेच 'हुनीर आनी
घोलकें' ही काणी गीतांच्या रुपकारान भुरग्यांमेरेन पावयल्या.
आकाशवाणीचें कार्य या मळार बरेंच आसा.

अंदू १९८९ वर्सा मणिपालाक भरलेल्या अखील भारतीय
कोंकणी साहित्य परीशदेच्या १७ व्या अधिवेशनाच्या भांगराच्या
महोत्सवांत शिशुगीतांचेर पेपर वाचन जाल्या उपरान्त सौ. लक्ष्मी-
देवी कामत आनी पंगडान कांय आल्लयो आनी कांय बालगीतां सादर
करून भुरग्यांच्या वेदाक अखील भारतीय कोंकणी व्यासपीठ मेळोवन
दिलें.

भुरग्यांच्या वेदांतली अँक बरी आनी नवी गजाल म्हटल्यार
गुरुप्रसाद कोंकणी सभा कुंदापूर, या संस्थेच्या पालवान विकास
लायव् कसेटस् विजयनगर बेंगलोर हाणी एक कसेट तयार केल्या.
हे कसेटीत एकेवटेन भुरग्यांची गीतां आनी दुसरेवटेन कोंकणी
भजनां आसात, या भुरग्यांच्या गीतांत चडश्यो आल्लयो आनी कांय
बालगीतां आसात, या गीतांक बरेतरेन संगीत दिलां तशेंच मुळाव्योच
चाली आकर्शक केल्यात या कारणान गीतां बरी जाल्यात. ही कसेट
म्हुटल्यार कोंकणी समाजाक अभिमानाची गजाल जाल्या. हातूंत-
'आक्का म्हाका ताक नाका' आनी गजा गजा मलाक्का' ही उडटे
चालीतली बालगीतां आयकोपाक बरी आसल्याकारणान लोकमान्य-
ताय मेळयतली. हातूंतले अँक गीत अशें आसा-

आक्का म्हाका ताक नाका
केळचा फोडी वाड म्हाका
आक्का गेली ताकाऽक
सुण्यान धरलें नाकाऽक
सोडी मिगेले नाऽक
दिना तुकां ताऽक
आक्का म्हाका ताक नाका
केळचा फोडी वाड म्हाका

फुडले आल्लयेत आमच्या कानांत घुंगूरवाळे खुळखुळोनी -

पाव नंदन पाव नंदन
धाव रे पैया
खेळूक गेल्लो चेडाक आमगेळ
घरकड आपयात
पाव नंदन कोरचेकडे
खेळूक गेल्लोल वे ?
गेल्ल्याल कोको
सुण्यान धल्ल म्हूण
उपाशी पडटोल वे ?
पाव नंदन चेडाक
सगळें चंदन
कुडको बिडको दिल्यार
उडौन सोडीन
सगळो बिगळो दिल्यार
खावन सोडीन.

कोंकणी समाजांत भुरग्यांच्या वेदाविशी जाण आसा ही बरी गजाल.
हे जाणीवेतल्यान आनी जापसालदारेतल्यान भुरग्यांच्या वेदाविशी
वावर चल्ला.

नव्या बालसाहित्याचो अभ्यास करीत तर अँक विशेश नदरेन
येता आनी तें म्हणजे, भुरग्यांच्या वेदाच्या घाटातल्यान नव बाल-
साहित्याची निर्मणी. भुरग्यांच्या वेदाचो घाट विशेश तसोच पोपुलर
आसता. या घाटाचो, चालीचो वा सुरवातीच्या वोळींचो आदार
घेवन कांय बालकविता बरोवंक लागल्या. देखीक आखो माखो
आनी आठो दिठोच्या सांच्यांतली बालकविता -

भाठो दिठो
पेर दिठो
पेरी वयलो
कीर दिठो
पिकें पिकें
पेंर दिठो
पेंरावयली
चोंच दिठो

(कोंकण टायम्स, डिसें. ८७- मार्च-८८)

भरत नायक हांची बालकविता-

पदेर पदेर पांव
फांतोड जाली धांव
उडें कांकणा खांवक
रावता तुका गांव
... ..
... ..

(मारुती नोवेंबर ८४)

हे बालकवितेचो घाट सुरवातीक साधला. अशोक भोसलो हांची बालकविता-

मात् मात् चिरयो
हुरयो
कोणाक जाय शेत
कोणाक जाय भात
म्हाका जाय शेत
शेतांत पिकता भात
... ..
... ..

(मारुती डिसें. ८४)

ही बालकविता भुरग्यांच्या वेदाच्या घाटांत बरयल्या तशेच कावळो आनी म्हातारी (कोंकण टायम्स डिसें. ८७) ही काणी अशोक भोसले हाणी गावन सांगपाच्या भुरग्यांच्या वेदाच्या घाटात बरयल्या. सांगचे अशें-भुरग्यांच्या वेदाच्या पिकाळ मातयेच्या बळग्यार नवें बालसाहित्य किल्लत आसा. नव्या बरपाक भुरग्यांच्या वेदांतल्यान स्फूर्ती मेळत आसा. तशेच नवे बरप वेदाच्या रुपाक येत आसा. जी गीतां भुरग्यांच्यो वोंठार घोळतात ती कांय अशी आसात - डॉ. मनोहरराय सरदेसाय, हांची बिलूबाय, बिलूबाय, कोणे झाली साय ' आयज तुजो वाडदीस गोड गोड दीस ', डॉ. र. वि. पंडित हांचे ' पावसा पावसा यो रे यो शेतांत म्हज्या खेळूक यो ' श्री. चाफा डिकॉस्ता हांचें ' कोमले बाबानो साद रे घालात आमगेर आयज बाबू जाला ', श्री रमेश वेळुस्कार हांचे ' बाबू शाणो भांगरा गोणो. ' शेतांत एक बी रोवचें ताकां कुमांनी पिकचें तशेंशें या गीतांचे जालां. ही गीता भुरग्याकडल्यान लोक-वेदावरी परतून मेळतात.

नवें कोंकणी साहित्य बरयतना भुरग्यांच्या वेदाचो उप-करपाक लागल्या देखीक गोकुलदास प्रभू हांच्या ' सोयऱ्याखाती ' हे कथेत सोयऱ्याची वाट पळत रावपी ल्हान चलयेंचें भाववि-प्रगटायताना कोच्चीतल्या शैलीतल्या बालगीताचो उल्लेख जात देखीक -

आक्का गेली ताक्काक
सुण्यान धरलें नाकाक
सोडीत मिजें नाक
धरी तुजें ताक

तशेंच

कायळ्या तूं गोंयां गेल्लोल (१) वे ?
पुत्तोलें मामाक दिक्कील (१) वे ?
यो म्हण्टाल (१) वे ?
येतोल (१) म्हण्टाल (१) वे ?

अशेतरेन आयज भुरग्यांचो वेद आनी नवें बरप अकामेकांच्य हातांत हात घालून चलत आसा. आनी कोंकणी भुरग्यांच्या मनाची न्हय तर कोंकणी वाठारांत आसलेल्या हेर भाशीक भुरग्याच्य मनाचीय पोसवण करता.

भुरग्यांचो वेद कोंकणी समाज मनाच्या भायर भितर रिगलेंल आसा. भुरग्याचें काळीज हेंच या वेदाची पाळां मुळां आनी ओठा वयलो वेद होच ताची पानां, फुलां आनी फळां. तो जसो सिध्दुर्ग गोंय, कारवार, कुमठा, कुंदपूर, मंगलोर, कोची या वाठारांत आसा तसोच तो आपल्या विंगड विंगड रुपांनी आनी कळारि दिश्टावो दिता.

तो आयज इंग्लीश संस्कृतायेच्या आनी वेगान घुंबपी आधुनिकतेच्या सांवटां पोदां चिडलेलो आसा. भुरग्यांच्या वेदाचे पुंजावपाचें काम आजूनय पुरायपणान जावना, तो सगळो पुंजावन ताची वर्गवारी करून संकलन करपाक जाय. ताच्यो थळाव्यो सया थळाव्यो आवृत्यो सांबाळपाक जाय. तशेच नव्या पिळगेतल्या भुरग्यांच्या मनांत परत रुजवणा हाडपाक गरज थंय आधुनिक करून नव्या साजांत हाडपाकूय जाय. भुरग्यांच्या वेदाच्या मळार वावुरपाक एक सपन पडलें. फांतोडे वयलें सपन तें. गांवागांवांतल्या शाळेंतली सगळी भुरगीं अका सुरान आनी अका तालान कोंकणी बालगीतां गायताली. तांचो आवाज त्या वावुरप्याच्या कानांनी गाजतालो आनी त्या गावपी भुरग्यांचे दोळे खोशेन लिकलिकताले ! हें सपन तुमचें, आमचें, सगळ्यांचें. हें सपन खरें जांवचे, पुरायेन वास्तवांत येवचें म्हूण आमी सगळी वावुर्या आनी मुळांतसून बळगे येवचें म्हूण होराव्या-

आमच्या पुरसा
आमकां पाव
आमचें सपन
खरें जांव म्हूण

(गोवा कोंकणी अकादमीन आयोजित केल्या बालसाहित्याच्या शिबिरांतलो पेपर)

भुरगें आनी तांगेली साहित्यीक गिरेस्तकाय

— सौ. कमलादेवी राव देशपांडे

‘भुरगें आनी फूल सारखें!’ अशी अक म्हण्णी आसा. खरेंच ! भुरग्यांत आनी फुलांत खूबशें अकसारखेपण आमकां दिसून येता. फूल हें खूब नाजूक आसता ताका अज्याचो मात्सो धग लागत तर तें बावता. कडकडीत वतांत तें चड वेळ अुरत तरय तें बावता. झाडाच्या ताळयेवेले ताका तोडून हातांत घेत, तरय तें बावता. नाजूक हातांनी ते हेकडेचें तेकडेन करपाचें आसता ना जाल्यार तें कूचमता, पिसुडटा. ताच्यो पाकळ्यो झडटात. ताची सोबितकाय नश्ट जाता. ताचो वास इबाडटा. ताका सुकट्टण येता. हीच गत भुरग्याचीय जाता.

भुरगें फुला-सारखेंच नाजूक आसता. कुडी परमाणच ताचें मन, भावना बी नाजूकच आसतात. फुलाक जसो अज्याचो धग आनी खर वत सोंसना तशेंच भुरग्याच्या भावनांक, इल्लो लेगीत धक्को लागूंक फावना. भुरग्याच्यो भावना मात-लेगीत दुखावत्यो जायत, तर तें रोखडेंच रडूंक लागता, ताच्या तोंडावेले हांशें पालवता. भुरग्याचे वाढीक अक वेगळेंच वातावरण जाय आसता. आनी ते योग्य वातावरण ताका मेळ्ळें ना जायत, तर ते कसकें, घोंसकें, किरकिरें, खुट्टेलें, घळयें, मंद बुद्धीचें, आनी हळशिकावणें दिसूंक लागता. झाडाचे ताळयेर जशें फूल ताजें तट्टीत, घमघमीत वासाचें, देखतल्याक भूल घालपी अशें, सोबीत सुंदर दिसता, तशेंच भुरगें आपल्या भोंवतणच्या गोड वातावरणांत, आवयचे हाण्डीर, आवय-बापायच्या आनी भोंवतणच्यांच्या मायेमोगाच्या छत्रा पोंदा, ताचें तट्टीत अुरता. ताची वाढ बरी जाता तें बरें पसवता. ताच्या तोंडाचेर हांशें फांकता. हे तरेन ताचे कुडीचीच न्हय तर मनाची लेगीत वाढ ह्याच वातावरणाचेर अवलंबून आसता.

भुरग्याक फुला भशेनच आनीक अके गजालीची उपमा दितात. ती अशी, ‘भुरगें, हें मातयेच्या गुळ्यावरी आसता, आनी हो गुळो ओलो आसतनाच, ताका नाजूक हातांनी जे तरेचो सोबित आकार दितात, ते तरेचें सोबीत आयदन घडटा.’ अर्थांत, हें बरें सोबीत आकाराचें आयदन घडोवपाक, त्या त्या सगळ्या अप-करणांची, त्या नाजूक हातांची आनी भोंवतणच्या वातावरणाची गरज लागता. दुसऱ्या अतरांनी सांगचें जाल्यार, भुरग्याक तांगेली आवय, घरांतलें गोड मायेमोगाचें वातावरण, सात्वीक, पौष्टीक आहार, ताचे कुडीची नितळसाण आनी ह्या सगळ्या वांगडा, साऱ्या-अुदकावरी बाल साहित्याचीय भोव गरज आसता.

आजकाल बाकीच्या शिक्षणा बरोबर बाल-मानसशास्त्राचोय-अभ्यास खूब फुडें पावला. देखून भुरग्याचे कुडीची आनी मनाची बरेतरेन वाढ जावची ह्या हेतून, भुरगें जल्माक येवन, ताणे संव-

साराचें चित्र पळोवचे आदींच, तें आवयच्या अुदरांत आसतनाच ताची बरेतरेन जतनाय जावंक जाय, हेच गजालीकडेन तज्ञ लोक लक्ष दितात. आवयच्या उदरांतच जेन्ना भुरग्याची बरे तरेन वाढ जाता, तेन्ना भुरगें निरोगी, आनी प्रफुल्लीत जल्माक येता. आनी मागीर ताका मेळिल्ल्या योग्य वातावरणांत तें बरे पसवता; अशेच शास्त्रशुद्ध नदरेन जाणकार शिकयतात.

आज-कालचेवरी जरी आदल्या काळाक सगळ्योच गजाली इतल्यो शास्त्रशुद्ध नदरेन विचारांत घेवप शक्य नाशिल्लें, तरी त्या काळाक अनुसरून जाण्ट्यांनी भुरग्यांच्यो कुडीची आनी मनाची योग्य वाढ जावचे नदरेन, जायतो विचार केल्लो अशे म्हणपाक हरकत ना देखीक भुरग्याचे कुडीचे वाडिचो विचार ताणीं आवयच्या दुधान इतलो बरो सोडयल्लो, कि; तीच गजाल आज शास्त्रशुद्ध नदरेन तज्ञानीय मान्य केल्ली आसा.

भुरग्यांचे कुडीच्या विचारा बरोबरच ताणीं तांच्या मनाच्याय विकासाचो बरोच विचार केल्लो, हातूंत इल्लोय दुभाव ना. आज-काल भुरग्यांक मोत्तेसोरीनी वा बालवाड्यांनी धाडून, तांच्या मनाचो आनी बुद्धीचो विकास करचो ही गजाल सर्वमान्य जाल्ली आसा. जाण्टेल्यांक ही गजाल त्या काळांत शक्य नाशिल्ली. त्या काळाची रचनाय वेगळी आशिल्ली. त्या काळाक बायल-मनीस अशिक्षीत, परीस्थितीत हुमरा भितरच जियेतालीं. तरी-लेगीत आमच्या गोंयांत तरी, आवयच्या, वात्सल्यान थपथपलेल्या काळ-जांतल्यान, गोंयकारांच्या पडव्या-पडव्यावेल्यान आनी चार-चोपेटीं-वेल्यान बाल साहीत्याच्यो झरींच्यो-झरी व्हांवताल्यो अशें आमच्यांनी अभिमानान म्हणूं येता.

गोंयकार हो अक हाडापेराचो रसीक प्राणी ! तांगेल्या भुरग्याक जेन्ना नवीच नदर येताली, म्हळ्यार भुरगे जेन्ना अडेच म्हयन्यांचें जावन कसल्याय वस्तूचेंर आपली नदर खिळावंक लाग-ताले, तेन्नाच्यान तो रसिकतायेन कलात्मक अतरांनी ताचेकडेन अुलोवंक लागतालो.

देखीक ! भुरग्याक जेन्ना नवीच नदर फुट्टाली, म्हळ्यार, जेन्ना भुरग्याक लकलकीत, चकचकीत, अशी दिवलेतरी वात दिष्टी पडूंक लागताली, जेन्ना भुरगे आपली नदर त्या पेटिल्ल्या वातीचेर खिळायतालें, आनी ह्याच अुमेदींतल्यान आवयच्या काळजांतल्यान, साहीत्याच्या रूपान, वात्सल्याचो झरो फुटूंक सुरवात जाताली. मागीर, ती आपल्या उजव्या हाताचें तर्जनी बोट दिवलेच्या वाती भोंवतणीं भोंवडायत भोंवडायत गायताली.

‘आंदा बांदा गिरगीर चांदा

वाटीभर गंधा शिंपीभर अक्षदा

बाबाच्या (बायेच्या) कपलाक ती s s ती !’

अशें म्हणून तेंच बोट ती भुरग्याच्या कपलार तिळो लायिल्यावरी करून तेकयताली. ह्या वयर भुरग्याक जरी आवयन गायिल्ल्या अतुरांचो अर्थ कळनाशिल्लो जालो, तरी संगीताच्या ताला-सुरांचेर तिणें हालैल्ले तिगेले हात, पाय, बोटां, तकली, हे मात खात्रीन भुरग्याच्या नदरेक दिश्टी पडटालें आनी त्या अुदेशीं तागेल्या वुड्डीक चालना मेळटाली हातूंत दुभाव ना. हाचो पुरावो म्हळ्यार भुरगे दोळ्यांमुखार दिश्टी पडटा ती ती गजाल, आपुण आपले हात पांय हालीन, तशें करूंक सोदतालें.

भुरगें इले इले व्हड जायत वतालें, तशें तशें ताका आवय अुलयता ताचो थोडो-भोव अर्थ कळूंक लागतालो. आपल्या भोंवतणच्या वातावरणांत ताका आपल्या नात्यांतल्या मनशांचो, सुकणीं, जनावरां, चानीमामा बी हांचो परिचय जातालो अुलोवंक जरी येनाशिल्लें, तरी ताकां पळोवनच भुरगे खोशी जाताले. त्या खोशेचो, अुमेदीचो आनंद भुरग्याच्या तोंडार फांकतालो. ताका हांशाचो खतखतो येतालो. ताचो हो खोशेचो अुमाळो पळोवन आवयच्या काळजांतल्या वात्सल्याक वाच्या फुट्टाली. आनी भुरगे अुलोवंक लागचे पैलींच भुरग्याली भास आवयच्या जिबेर जल्माक येताली. ते सरशीं ती कावळ्याक काको म्हणटाली, मांजराक बिलू म्हणटाली, गोरवाक हामा म्हणटाली, कुत्र्याक कुतू म्हणटाली आनी इतलेंच न्हय तर मळबांतल्या चंद्राचें आपल्या भुरग्याकडेन ती मामाचें नातें जुळोवन दिताली. हे भशेन मळबांत चकचकपी चंद्र भुरग्याचो चानीमामा जातालो. मागीर खरेल्या म्हळ्यार खाशेल्या मामाची आनी मावशेची गजाल विचारपाची गरजच ना ! भुरग्याच्या दर अेके गजालींत, ताच्या वांगडा सांगात करूंक तागेलो खाशेलो मामा आसतालोच ! हेंच पळोयात, बाबू घोडचार बसलो जाल्यार, ताच्या माथ्याबैर व्हडपणाची सत्री फुलोवन धरपाक ताजो मामा कसो तत्पर आसतालो तो-

बाबू म्हजो घोडचार बसतलो रे S S

मामा ताका सत्री धरतलो रे !

कलवंतां फुडें नाचतलीं रे S S

बाबू म्हजो शाळेत बतलो रे !

अशा ह्या तिगेल्या अपुरबायेच्या बाबूची शाळेंत बतना केदी ही बडदास्त ! इतल्यानूच तिगेले हें गीत सोपनाशिल्लें, तर तिगेल्या म्होंवाळ काळजाक, घरातलो जण अेकलो तिगेल्या बाबूचें कौतुक करता म्हणपाचो भास जातालो.

‘ आजो ताका चेंडू हाडटलो रे S S

आजी ताका लाडू धाडटली रे !

बाबा ताका पाटी हाडटलो रे S S

आई ताका मामामा दितली रे

मावशी ताका पोपो जिवतली रे SS

आते ताका भोवो दितलें रे !

हे भशेन कुटुंबांत कोण कोण आप्तवर्ग आसतील तितल्यांचींय नांवां घेवन सगळो लोक आपल्या बाबूचें कशे तरेन कौतुक, तोखणाय करतलीं म्हणपाचें चित्र आवय भुरग्यामुखार चितारताली. हातूंतल्यानूच भुरगें नात्यांतल्या सगळ्या मनशांक वळखूंक लागतालें,

तांचेर मोग करूंक लागतालें.

त्या काळच्या भुरग्यांक आवयचो सांगात च्योवीसय मेळटालो. भुरग्याक सांभाळटो-सांभाळटांच तिका घर संसांभाळचेलो आसतालो. देखून बेकार आशिल्ल्या वेळारच न्हय, काम करतां करतां लेगीत, तोंडान तरतरेचीं गीतां, फालां गायत भुरग्याक सांगात दिताली. केन्ना कावळेकाऱ्याचें गीत, तर केन्ना बिलूचें गीत, केन्ना चानीमामाचें तर केन्ना हामाचें. आवय तोंडांतल्यान गीतांचो व्हजरो व्हांवत आसतालो. दीस वतात भुरगे व्हड जायत वतालें. आवय किदें गायता, ताचो थोडो-भोव अर्थ ताच्या तकलेंत पडटालो. पोरसांत झाडाच्या खांदयेर बसून ‘ कांव S कांव S ’ करपी कावळो भुरग्याच्या खूब परिचयाचो. ताणें जशें आवयन विचाल्ले, ‘ कावळे कोकारी खंय गे वताली ? ’ त भुरगे कान फांकारून काको किदें सांगता तें आयकूंक रावताले. आसा ते गीत -

कावळे-कोकारी खंय गे वताली ?

ताळ्याबांदा देगेक हांव बांयत न्हाताली !

न्हावप, अुदकांत नाचप, ह्यो गजाली भुरग्याक खूबच आवडटात कावळो आनी न्हातालो, कल्पना करूनच भुरगीं सुखावतालीं आन फुडें किदें ? म्हणपाचे कुतुहल तांकां जातालें. मागीर आवय म्हणटाली :

कावळे- कोकारी बाबाच्या मामा देखिला ?

देखिला मामा बांदारू गे केकी खांदारू :

अशीं हीं काको, केकें, सत्री, मामा असलीं वळखीचीं अुतरा आयकून भुरग्याच्या जिवाक इतली काय खोस भोगताली, कि नवीं गीत आयकुपाक भुरगे आंबडेटालें. इतलेच न्हय तर संवादाची, संभाशणाची, ताका रुच लागताली. भुरगें आतां आठ-णव म्हयन्यां जातालें. ताची आतां भूकय वाडटाली आवयचें दूध पावना जाल्ल्यान तिच्या दुधावांगडा भरीक ताका हामाचें दूध, म्हळ्यार गायचें न्हातलें दूध दिवचें पडटाले. देखून आवय भशेनच भुरग्याक हामा खूब प्रीय आसतालें. अशा ह्या हामाचें गीत गावन आवय भुरग्याच्या काळजांत हामा विशींचो आदर निर्माण करताल्यो आनी गीत आयकतना भुरगीं स्वर्गसुख लुट्टालीं.

अशीं ही गीतां आयकता, आयकता, तांतल्या कांय अुतरांचोच न्हय, तर सगळ्याच गीतांचो अर्थ भुरग्याच्या ध्यानांत पडूंक लागतालो. आनी नवीं नवीं गीतां आयकुपाची भुरग्याक रुच लागताली. मागीर न्हिदतना लेगीत, आवयन आल्लय म्हळ्यारगर भुरग्याक कशीच न्हीद येना आशिल्ली.

जय रे बाबू जयी

बिलून खाली सोयी

बिलू गेले माळचार

न्हिदले कापसाच्या साकार

बिलू बिलू माजरा गो SS

ताका वचूं SS शेजरा SS

शेजरा गेल्यार गो बिलूच्या SS

मारती कुल्ल्या SS रू SS !

जय गो बाय जय SS
जयचें केलें SS जयतें SS
बिलूचे फावलें आयतें SS गो
बाय म्हजें SS शेंवतें SS !

अशा ह्या संगिताच्या तालासुरार आनी अुतरांच्या तंदरेंत, भुरग्याक सुखान न्हीद लागताली. भुरगें व्हड जायत वता, तशी तशी तागेली ही बाल साहित्याची आवड वाडतच वताली. ह्याच वयार भुरगें अुलोवंक लागतालें. गितांतले अेक अेक अुतर आयकतां, आयकतां, चड चड अुतरां मांडून केल्ल्यो रचना तांका आयकून दिसताल्यो, अुलयन दिसताल्यो आनी मागीर ह्या बाल-गीतांतल्यान भुरगीं काणयांच्या राज्यांत पावतालीं. तेन्ना काव्याच्या बिलूच्या गितां-वजा भुरग्यांक आवयो काव्याच्यो, कोल्याच्यो, वागाच्यो, म्हातारेच्यो बी काणयो सांगताल्यो. देखीक, ही आसा काव्याची काणी :

आवय - ' कावळ्या कावळ्या तूं खंय गेल्लो रे ?'
भुरगो - ' कुमारजुव्या !'
आ. - ' कुमारजवेच्यान किदें हाडलें रे ?'
भु. - ' में SS में !'
आ. - ' कावळ्या कावळ्या मेमे कशें हाडलें रे ?'
भु. - ' लांबयत-लुंबयत, लांबयत-लुंबयत !'
आ. - ' कावळ्या, कावळ्या, तुवें मेमे कशे अुजरायलें रे ?'
भु. - ' खर SS भर SS ! खर SS भर SS !'
आ. - ' कावळ्या कावळ्या, तुवें नाल्ल कसो फोडलो रे ?'
भु. - ' ठो SS ! करून.'
आ. - कावळ्या कावळ्या तुवें कांतले कशे रे ?'
भु. - ' खर SS खुरू ! खर SS खुरू !'
आ. - कावळ्या, वांटले कशे रे ?'
भु. - ' घडक्-घुडक् घडक्-घुडक् !'
आ. - ' वा ! घडक्-घुडक् करून वांटलें ? आनी अुजो कसो केलो रे ?'
भु. - ' भग S भग ! भग S भग !'
आ. - ' कावळ्या रांदलें कशे रे ?'
भु. - ' खत SS खुतू ! खत SS खुतू !'
आ. - ' शाबास कावळ्या ! आनी मेमे कशें तळ्ळे रे ?'
भु. - ' चळ SS चुळू ! चळ SS चुळू !'
आ. - ' वा ! आनी सगळें तळून जातकी, तूं न्हालो कसो रे ?'
भु. - ' घस SS घुसू ! घस SS घुसू !'
आ. - ' घस SS घुसू करून न्हालो ? आनी मागीर जेवलो कसो रे ?'
भु. - ' मट SS मुटू ! मट SS मुटू !'
आ. - ' मट SS मुटू करून जेवलो. आनी आंवलो कसो रे ?'
भु. - ' पच SS पुचू ! पच SS पुचू !'

आ. - ' कावळ्या, आंवतना घोट घेतिल्लो मरे ? घोट कसो घेतिल्लो ?'

भु. - ' कुचू SS कुचू ! कुचू SS कुचू !'

आ. - ' कावळ्या, पोटभर जेवन सूस्तेवन तूं खंय न्हिदलो रे ?'

भु. - ' वेल्या SS रानांत !'

आ. - ' शाबास कावळ्या ! वेल्या रानांत न्हिदलो ? आनी मुतलो खंय रे ?'

भु. - ' भाईच्या SS कानांत !'

अशे म्हणून भुरगे आपल्या म्हऱ्यांत काणी आयकूंक बशिल्ल्या भुरग्याचें वा आपल्या ताईचें, भाईचें, कोणाचेंय नांव घेवन आपूण ताच्या कानांत मुतलों अशें सांगून तांकां तिडायतालो. आनी आपणें हें सांगून, अेक व्हडलो पराक्रम केल्लेवरी खोशी जातालो.

अशे हे बाल-साहित्य म्हळ्यार भुरग्यांली व्हडांतली व्हड गिरेस्तकाय. जाण्टेल्यांनी असली खूबशी गिरेस्तकाय भुरग्याखातीर करून दवल्लेली, जिचे अुदेशी भुरग्यांक आयच्यावरीं मोत्तेसोरींनी आनी बालवाडींनी धाडपाची गरज त्या काळांत लेगीत गोंयकारांक केन्नाच भासली ना. गोंयकारांली पडवी हीच एक मोत्तेसोरी जावन आशिल्ली. गोंयच्या घराघरांतल्यान ती फुलताली, फळटाली.

आजय बी कोंकणींत जायतें बाल-साहित्य निर्माण जालां. सुशिक्षीत विद्वान, तज्ञ अशा लोकांनी तें रचिल्ल्यान आदल्या काळांतल्या साहित्या परसय तें दर्जेदार जालां हातूंत दुभाव ना-देखीक सर्गेस्त बाकीबाब भुरग्यांक बिलूची वळख करून दितनां म्हणटात -

आगो आगो बिलू तुका सांग किदे जाय ?

तव्यावेले मेमे आनी दुधावेली साय !

बिलू बिलू कशे तुजे विलूदाचे पांय ?

साता माळ्यांवेली हांव रायाली बायल ... !

हेच भशेन डॉ. मनोहर-राय सरदेसाय बारीक सारीक प्राण्यांची भुरग्याक वळख करून दितना म्हणटात -

हडवोताल्ल बेवो हातामेरेन अुवो

हावें म्हळे बेव्या बेव्या खंय रे तुजो गांव ?

अुडकी मारून बेव्यान म्हळें

डरांव SS डरांव SS !

तांबडो गुंज कोवलो दुर्गार येवन रावलो

हावें म्हळें कोंबेदादा रात मात्सो सारखो

छाती फुलोवन कोंब्यान म्हळें को को च को ! ...

अेकंदरीत सांगपाचे म्हळ्यार, भुरग्यांच्या मनाची आनी बुद्धीची योग्य वाड जावन तांचेर बरे संस्कार जातले जाल्यार बाल-साहित्याची चड गरज आसा. बाल-साहित्य हें भुरग्यांच्या मनाच्या आनी बुद्धीच्या वाडीखातीर पोशक अशें सारे आनी अुदक जावन आसा अशी अुपमा आमी दिली जाल्यार ती अतिताय जावची ना !

-✱-

कोंकणीतलें बालसाहित्य

— फा. प्रताप नायक जे. स.

गोंयांत

गोंयांत आनी गोंयां भायर कोंकणी साहित्याच्या मळार खूब वावर जाला आनी जायत आसा. गोंयांत कोंकणी बाल साहित्याच्या मळार कांय जणांनी आनी संस्थांनी तोलामोलाचें काम केल्ले आसाच. भुरग्यां खातीर तांणी पुस्तकां उजवाडायल्यांत, विवीद कार्यावळी आनी सर्ती घडौन हाडल्यात. तरी फुडारांत हें काम, ताची दिशा, फुडार कसो जांव येता का जांवचो हाचेर खोलायेन, उगत्या मनान आनी विज्ञानीक पातळिचेर अभ्यास करचो वेळ लागीं पावला.

विसावो शेकडो संपर्क साधनांचो म्हणतच रेडियो, विडियो, टिवी, टेपरेकॉर्डर हांकां खूब महत्व आसा आनी तांचो उपयोग दिसान दीस वाडत चडत आसा. संपर्क साधनां द्वारी कोंकणी बाल साहित्य चडान चड प्रसारूं येता आनी तें प्रभावशाली पद्धतीन भुरग्यां फुडे मांडूं येता. जायते फावट 'साहित्य' हें उतर आमच्या कानार पडतच आमचे मुखार लिखीत साहित्याचेंच चित्र उबें जाता. तोंडी साहित्य हें साहित्याचो मुखेल भाग हाचो आमकां विसर पडता. भुरग्यांक वाचपापरस आयकप आनी पळोप हांचे कडे बेगीन लक्ष वेता हें सत आमी विसरतांव ह्या आमच्या चुकिच्या चितपाक लागून आमी बाल साहित्याची गजाल काडतना संपर्क साधनांचेर आमचें लक्ष केंद्रीत करचें सोडून लिखीत साहित्याचेरूच भर दीत आसांव. बाल साहित्याची बुनयाद घालतना आमी चुकत आसांव हाची जाणीव आमकां आजून पुर्ती जाल्लिशी दिसना बाल साहित्याच्या प्रमारांत संपर्क साधनांचे स्थान आनी महत्व आमच्या लक्षांत गेल्लें जाल्यार, संपर्क साधनांचो पुराय फायदो घेवून भुरग्यांथय कोंकणी साहित्याची वोड आनी उमळशीक निर्माण करूं येता.

संपर्क साधनांभितर रेडियो चड लोकप्रीय. पणजेचे आकाशवाणीचेर भुरग्यांखातीर बऱ्यो विवीद कोंकणी साहित्य कार्यावळी वितरायतात. ही परंपरा चालू दवरतना, भुरग्यांचें मन विज्ञान मतीत दवरचें. भुरग्यांक खंयच्यो गजाली चड आवडतात आनी त्यो आकाशवाणीचेर कशो सादर करूंक जाय हाचे कडेन चडान चड लक्ष घालची गरज आसा.

गोंयांत चडान चड जणांच्या घरांनी टिवी आसाच. हाका लागून आतां आमचें जिवीत, आमचें काम आनी हालचाली टिवी वेल्यो कार्यावळी नियंत्रण करतात. टिवी कार्यावळी भुरग्यांचेर खूब परिणाम घालूंक शकतात. गोंयांत गोंयच्या लोकांखातीर खास टिवी स्टुडियो आजून ना, तरी सैत कोंकणी कार्यावळी निर्माण करचे पासत मुंबय दूरदर्शनाचें एक उपकेंद्र गोंयांत जर स्थापन जायत तर कोंकणी साहित्य भुरग्यांमेरेन पावोवंक एक सुयोग मेळची शक्यता आसा.

ह्या दिसानी चडशा घरांनी टेप रेकॉर्डर दिश्टी पडता. भुरग्यां खातीर खास तयार केल्लीं गितां, उलोपां, फकणां, नाटकुलीं, काणयो, लोकगितां हांच्यो कॅसेटी वेवसायीक, वेव्हारीक आनी शिक्षणीक नदर दोळ्यांमूखार दवरून निर्माण केल्यो जाल्यार भुरग्यांक यो आयकपाक संधी मेळतली. तांचें कोंकणी साहित्याचें गिन्यान आनी आवड वाडपाक वाट उगती जातली. आयचीं भुरगीं विडियो लायब्ररेंत वचून कॅसेटी पळेतात आनी आपणाक पसंद जाल्ली कॅसेट हाडपा इतली हुशार जाल्लीं आसात. भुरग्यां—खातीर आकर्शक विडियो कॅसेटी निर्माण करची आयच्या काळाची पैली आनी मुखेल येवजण आसूंक जाय. दोळ्यांनी पळेल्ल्यो आनी कानांनी आयकाल्ल्यो गजाली भुरग्यांच्या मतिनी टिकतात आनी काळजांनी उगतात. ऑडियो आनी विडियो कॅसेटींक लागून कोंकणीतल्या बाल कलाकारांक आपलीं देणीं प्रदर्शित आनी विकाशीत करपाची मोकळीक मेळता. इतलेंच न्हय, बाल कलाकारांच्यो कोंकणी कार्यावळी पळेतच हेर भुरग्यांक कोंकणी साहित्याची ओड लागतलीच.

भुरग्यांक कोंकणी साहित्याची वळक आनी रुच दिवची एक मुखेल आनी बरी वाट म्हळ्यार बाल मेळावे. ह्या मेळाव्यांनी भुरग्यांक खूब शिकोपाची आनी शिकपाची सोय आसाच. पूण ते भायर भुरग्यांची साहित्याची ताकत सोदून काडूंक आनी ती वाडोवंक शक्य जाता. बाल मेळाव्यांनी भुरग्यांकडसून गितां नाचून गावून घेवप, नाटकुलीं सादर करप, काणयो सांगप, साहित्याच्यो सर्ती घेवप इत्यादी मुखेल कार्यावळी करूंक मेळतात. बाल मेळाव्यांनी भुरग्यांचो संबंद शिकोप्यां आनी बरोप्यांकडे येता. हाका लागून भुरग्यांची अपेक्षा, आवड समजून घेवंक व्हडांक एक बरी संधी मेळता. दिवाळी आनी गिमाच्या दिसांनी भुरग्यांक सुटी आसता. सुट्यांचो उपयुक्त फायदो भुरग्यांक मेळूंक जाय. म्हणतच सुट्यांच्या दिसांनी भुरग्यांखातीर कोंकणी साहित्य मेळावे घडौन हाडपाची गरज आसा. आज गोंयांत चडशीं भुरगीं इंग्लीश माध्यमांतल्यान शिकतात. हाका लागून भुरग्यांचें वाचप, शिकप, चितप आनी उलोप इंग्लीशान जावंक लागलां. आवय भाशे कडलो भुरग्यांचो संबंद उणो जायत आसा वा मर्यादीत जाला. असले परिस्थितेंत कोंकणी बाल साहित्य मेळावे खुबच गरजेचे आनी महत्वाचे.

कोंकणी भाशेचें साहित्य वाडपाक ताकतदार बरोपी जाय. बरोप्यांनी बरयल्लें तोलामोलाचें साहित्य उजवाडाक हाडूंक प्रकाशक जाय. प्रकाशक निर्माण जावंक पुस्तकां विकत घेवंचो वाचपी जाय. वाचपी जाय तर ते तयार करचे पडतात. गोंयांत खूब जणांक देवनागरी लिपयेची वळक आसा. तरी तांतलीं थोडीं मात देवनागरी लिपयेंत कोंकणी वाचतात. हाचें एक कारण म्हळ्यार तांकां देवनागरी लिपयेंत कोंकणी वाचून संवय ना. खंयचीय बरी संवय आपशींच येना. ती साधन करून जोडची पडता. म्हणतच भुरग्यांक कोंकणी वाचपाची संवय जायशी जाट्ट्यांनी काम करचें पडता. भुरग्यांनी जर कोंकणी वाचूंक जाय तर तांचेच खातीर खास एक रंगीत नेमाळें जाय अशें म्हाका दिसता. ह्या नेमाळ्यांत भुरग्यांनी

भुरग्यांखातीर आनी जांट्यांनी भुरग्यांखातीर बरयल्लें साहित्य आसचें. भुरग्यांक चित्रां आवडतात. रंगीत चित्रां भुरग्यांची मत आमकीच पिसवायतात, देखून भुरग्यांचें नेमाळें रंगीत आसचें. तांतलीं अक्षरां मोटीं आसचीं, तांतले लेख, कथा, कविता, फकणां इत्यादी भुरग्यांक आवडतात आनी समजतात तसलीं आसचीं. भुरग्यांक खेळ, गणीत आनी विज्ञानाची प्रस्तावळ आवडता. अशें जाल्ल्यान ह्या नेमाळ्यांत खेळ, गणीत आनी विज्ञान हांचे विभाग आसचे. भुरग्यांक हातान कितेंय करूंक आवडता. भुरग्यांनी आपले हात वापरून मनोरंजन जोडपाची सोय ह्या नेमाळ्यांत आसची पडता. नेमाळ्याचें छापप, चित्रांचो दर्जो, साहित्याचें उंचलेंपण कितलें आकर्शीत जाता तितलें तें नेमाळें भुरग्यांक आवडतलें आनी भुरग्यांच्या निमताक लागून व्हडां सैत तें वाचपाक लागतलीं हांतू दुबाव ना.

संसारांर विवीद भासांनी भुरग्यांखातीर रचल्लें उंचलें बाल साहित्य आसा. तांतलें वेंचीक साहित्य कोंकणींत अणकार वा रूपान्तर जावंक जाय. असली पुस्तकां कोंकणींत उजवाडाक हाडटना तांतू रंगीत चित्रां आसूंकूच जाय हें परत सांगची गरज ना.

भारतांत अमर चित्रकथा माळेंत भारती म्हा पुरूशांचीं आनी विरांची कितलीशींच बरीं पुस्तकां प्रकाशीत जाल्यांत. तीं कोंकणींत अणकार जावन भुरग्यांच्या हातांनी पडलीं नात जाल्यार आमच्या भुरग्यांक आमचो इतिहास, संस्कृती इत्यादी विशयांची बळख कशी जातली आनी केन्ना जातली? टिविचेर 'रामायण'

आनी 'म्हाभारत' कार्यावळी येतात त्यो भुरग्यांक खूब आवडतात. आनां म्हाभारत आनी रामायणाचीं पुस्तकां खास भुरग्यांखातीर तयार केल्लीं आसात. तीं कोंकणींत केन्ना येतलीं? भुरग्यांखातीर बऱ्यांतलें बरें कोंकणी साहित्य निर्माण केल्यारूच पावना. तें भुरग्यां मेरेन पावूंक जाय. हाका बरो उपाय म्हणजे : कोंकणी बाल साहित्याची जात्रा. गोंयच्या दर शाळेंत भुरग्यांच्या कोंकणी पुस्तकांची प्रदर्शना जर जातीत तर भुरग्यांक तीं पुस्तकां पळोपाक, वाचपाक आनी विकत घेवपाक वाट सोंपी जातली.

साहित्य सर्तिनी जैतवंत जाल्ल्या भुरग्यांक कोंकणी पुस्तकां भेट म्हण दिवपाची बरी चाल आमचे मधें आसा. ती चालू दवरची. भुरग्यांक केन्नाय भेट दिवपाचो प्रसंग आमचेर आयल्यार तांकां बरीं कोंकणी पुस्तकां लागून भुरग्यांचें गिन्यान, वाचपाची संवय वाडतली आनी फुलतली.

कोंकणीच्या मळार काम करपी जायत्यो संस्था आमचे लागीं आसात. पूण भुरग्यांखातीरूच कोंकणी मळार काम करपी एकूय संस्था आमचे लागीं आजून ना. भुरग्यांक संबंद जाल्ल्या कोंकणी मळांनी तोलामोलाचो वावर करूंक एक संस्था जांव सरकारी वा खाजगी बेगीन स्थापन जावंक जाय.

आयच्या भुरग्यांचेरूच कोंकणीचो फाल्यांचो फुडार उबो आसा. तो बळ जावंक जाय तर आमकां कोंकणी बाल साहित्याच्या मळार शिस्तवार निरंतर काम करचें आसा.

-✱-

New Projects, Diversification or Expansion
Before you decide on a course of action
spend a little time with EDC

We have professionals with personal touch
We offer you everything from project
Identification, Plant location to finance

It is time you considered Goa as your new industrial location
Please call on us for more details

**Development is our
middle name**

Business Services Division
Economic Development Corporation
of Goa, Daman & Diu Limited,
EDC House, 4th Floor,
Dr. Atmaram Borkar Road,
P. B. No. 275,
Panaji-Goa-403 001.
Bombay Office :
404, Regent Chambers,
208, Nariman Point,
Bombay-400 201.
Tel : 235229, 242380

कोंकण टायम्साची धावी

कोंकणी निबंद सर्त

वर्सावळीप्रमाण अंदू कोंकण टायम्स अंकाचेवतीन धावी निबंद सर्त आयोजित केल्या. हे सर्तींतल्या जैतिवंताक पांच इनामां भेटयतले. ही सर्त उगती आसून कोणेनूय वांटो घेव येता. पिरायेची वा कसलीच अट ना. इनामां फावा जाल्ले निबंद कोंकण टायम्साच्या दिवाळी अंकांत उजवाडायतले. सर्तीखातीर विशय अशे आसात.

- १) गोंयचो सामान्य मनीस आनी कोंकणी भास
- २) कमाल जमीन धारणा विधेयकाचे गोंयांत लाभ
- ३) २००१ सालांत गोंय आनी गोंयकार
- ४) शणै गोंयबाब एक इतिहास संशोधक
- ५) डॉ. र. वि. पंडिताच्या काव्याचो प्रवास
- ६) भौ. रविंद्र केळेकारांच्या साहित्यांतले विचार दर्शन
- ७) कोंकणी साहित्याक मातयेचो वास परमळटा
- ८) कोंकणीच्या मळावयली स्फूर्त दिवपी व्यक्ति-मत्वां
- ९) म्हाका आवडलेलें कोंकणी पुस्तक
- १०) गोंयकार खंयच्या मळार फाटी पडल्यात
- ११) म्हाका आवडलेले कोंकणी ललित निबंद
- १२) विज्ञानातली नवीं अजापां

निवळ अक्षरांत कोंकणी भाशेंत बरयल्ले निबंद २५ सप्टेंबर ८९ मेरेन वो वेगीन पावत अशे. संपादक, कोंकण टायम्स, बेती, बादेश, गोंय ४०३ १०१ या पत्त्यार घाडचे अशी विनंती आसा.

तुकाराम शेट

संपादक,

कोंकण टायम्स, बेती.

आमी ४ दुस्मानांकडेन झुंजले
जंय सैन्य उपकारचें नासलें.

आनी जिखले

गरिबी, अज्ञान, अनारोग्य आनी काळोख आदीं
केन्नाच ना इतल्या नेटान आमी झुंजले.

समाजकल्याणाचेर आमी रु. २००० कोटी ओतले.
फकत २० वर्सांत.

उद्योगांत आमी रु. २०० कोटी घाले.

दर गोंयकाराक रु. ५०,००० ची राखण दिवपी
आरोग्य विमो.

दर गांवाक वीज दिली.

आमी लढाय जिखले.

आमची दर मनशाफाटली वर्सुकी मेळकत

रु. ५००० परस चड. देशांत सगल्यांत चड,

आमचे साक्षरता प्रमाण ६४ टक्के इतकें वाडलां.

देशांत दुसरो नंबर.

आमचे जनन आनी मरण प्रमाण देशांत सगल्यांत
उणें म्हणजेच आमची बलायकी घटमुट.

आमची विकास वाड नेटान जाता. गेल्या १० वर्सांत
गोंयच्या अर्थिकतायेचो वेग ८ टक्क्यांनी वाडला.

आनी अजुनय वाडटा.

हेरांविशीं कितें सांगचें ?

आयज अदें जग आपले स्वतंत्रतायेविशीं खंत बाळगून
आसा. आमी नात.

आमी सगल्या खंतीतल्यान मेकळे जावन स्वतंत्रताय
मनोवपांत गुल्ल जाल्यात.

माहिती आनी प्रसिद्धी खाते

गोंय सरकार

पारंपारिक बालकाणयो

सांगपी : हिरा शेट

पुंजावपी : बालगीत निकेतन

पातोळेची काणी

एका गांवांत एक भुरगो आसलो. सामको हुतहुतो आनी मस्तो. एक दीस ताचे आवयन पातोळे केल्यो. पातोळे करता थंयच ताणे आपल्याक जाय तितल्यो पातोळ्यो खाल्ल्यो आनी एक उरलेली पातोळी ताणे पोरसांत रोयली. थोड्याशा दिसांनी तिचें इल्लेंशें झाड जालें. दिसान दीस वाडत रावले आनी व्हडलें जालें. झाडाक पातोळ्यो जावपाक लागल्यो. सदाच तो भुरगो झाडार चडटालो आनी पातोळ्यो काडून काडून खातालो. झाडावयरसून पडत म्हूण आवयन सांगल्यार आयक नासलो.

एक दीस किदें जालें. तेवटेन एक राक्षीण वयताली. या भुरग्याक व्हरोन मारून खावचो अशे तिणे येवजिलें, तिणे म्हातारेचें रूप घेतलें आनी ती भुरग्याच्या लागीं पातोळेच्या झाडाखाला येयली. ती म्हणपाक लागली, 'आरे भुरग्या म्हाका एक पातोळी दी. भुरग्यान झाडावयरसून एक पातोळी उडयली. त्याबरोबर म्हातारेच्या रूपांतली राक्षीण म्हणपाक लागली 'मुतान पडली,' दुसरी उडयली. 'तीय शेणान पडली.' भुरग्यान चार पातोळ्यो उडयल्यो त्यो सगळ्यो जमनीर पडल्यो. तिणे एकूय काडली ना तिणे ताका सकयल देवोन पातोळी दी म्हूण सांगलें. पूण भुरगो सकयल देवलो ना. ताणे आपल्या पायाच्या बाटांच्या गेळांत पातोळी घातली आनी आपलो पांय सकयल लांबोवन तिचेकडे व्हेलो. त्याबरोबर तिणे ताच्या पायांक घट्ट धरून, ताका सकयल ओडलो आनी आपल्या साकान भरलो. साकाची पोटली आपल्या खांदार मारून ती चलपाक लागली. चलतां चलतां ती अका मळार पावली. थंय तिका चुरचुरीत मुतोंक जालें. पुण लागींच थंय गोरवां राखणे गोरवां चरयताले. तिणे ती साकाची पोटली गोरवां राखण्या फुड्यांत दवल्ली. राखण्यांनी पयस शेवटोन गुंडो माल्लो आनी थंय मुतपाक वच सांगलें. ती पयस गेली.

पोटलेंत किदें आसा तें तरी पळोवया म्हणून राखण्यांनी ती पोटली उसयली. सोडोवन पळयत जाल्यार तांचोच धाकटो इश्ट आसलो मागीर त्या भुरग्यान आनी राखण्यांनी ते पोटलेंत कंवच्यो, फातर, कांटे बांदून थंयच दवल्लो आनी ते खूब पयस वचोन लिपले आनी पळोवपाक लागले. म्हातारेच्या रूपांतली राक्षीण परत थंय येयली आनी थंयची पोटली खांदार मारून चलपाक लागली. वाटेत चलतां चलतां पोटलेतले फातर तिका नेटान आपडपाक लागले. तेन्ना ती म्हणपाक लागली, म्हजेर मुठी मारतां ? राव दाखयतां तुकां. आनी मात्सो फुडे गेल्याबरोबर तिचे फाटीक कांटें, कंवच्यो तोपपाक लागल्यो तशी ती म्हणपाक लागली, 'म्हाका चिमटे काडटा. नाखटां तोपता, बुस्कीता ? राव तुकां घरा व्हरता आनी करकरीत खातां.' ती चलत घरा पावामेरेन तिची फाट रक्तान भरलेली. ती घरा पावली आनी तिणे बेगी-बेगीन पोटली उसयली, पळयत जाल्यार तितूत गुंडे, कांटे आनी कंवच्यो !

शेंवणे आनी डुबडुकें

अक आसलें शेवणे. तें हे बोरीवयल्यान ते बोरीर उडटालें. अक दीस तेच्या भोकुण्याक कांटो तोंपलो. तें उडत लागच्या म्हाल्याकडें गलें आनी म्हणू लागलें, 'म्हाल्यामाम, म्हाल्यामाम म्हाजो मात्सो कांटो काड.' म्हाल्यान म्हटलें, 'कांटो काडटां, कांडटां तुजो भोकुणो कोंचल्यार ?' 'ना कोचाना ? मागीर म्हालो कांटो काडू लागलो. कांटो काडटां काडटां भोकुणोच कोंचलो. त्याबराबर शेवणे म्हणपाक लागलें.

म्हाल्यामाम, म्हाल्यामाम

म्हाजो भोकुणो दी भोकुणो दी

नाजाल्यार तुजो वाखोर दी वाखोर दी

म्हाल्यान म्होडकोसो वाखोर काडलो आनी शेवण्याक

दिलो. तो घेवन तें शेवणे फुडे गेलें वाटेक गांवकारां तोंडान मानीची येळां कडटाली आनी पांले करतालीं. शेवणे म्हणपाक लागलें, 'गांवकारा हो वाखोर घे आनी येळां काड' 'गांवकार म्हणपाक लागलो. 'तुजो वाखोर मोडल्यार?' ना मोडाना.' मागीर तेणे तो वाखोर घेतलो आनी येळा काडू लागलो. येळां काडटां काडटां वाखोरूच मोडलो. त्याबरोबर शेवणे म्हणपाक लागलें,

गांवकारा गांवकारा

म्हाजो वाखोर दी वाखोर दी

नाजाल्यार तुजो पाटलो दी पाटलो दी.

पाटलो घेतलो आनी तशेंच उडात शेवणे वचपाक लागलें. वाटेक अकलो कुमार हातीनूच माती व्हांवयतालो. शेवणे कुमाराक म्हणपाक लागलें, 'आरे तूं हातीनशी माती व्हरता? हो म्हाजो पाटलो घे आनी माती व्हर! 'तुजो पाटलो मोडात जाल्यार हांव खंयचो दिवं. म्हाकां तुजो पाटलो नाका' 'चेऽचेऽ मोडाना.' अशें शेवण्यान सांगल्याबरोबर कुमारान शेवण्याकडलो पाटलो घेवन माती व्हरोक लागलो. व्हरतां व्हरतां पाटलो मोडलो. त्याबरोबर शेवणे म्हणपाक लागलें ;

कुमारमाम कुमारमाम

म्हाजो पाटलो दी पाटलो दी

नाजाल्यार तुजो गाडगो दी गाडगो दी.

किदें करतलो बावडो? कुमारान तेका गाडगो दिलो. गाडगो घेवन शेवणे वचपाक लागलें. फुड तेका शेतकार गावलो. तो आपल्या हातीनीच काळंगां शिपतालो. ते पळोवन शेवणें म्हणपाक लागलें, शेतकारमाम शेतकारमाम हो म्हाजो गाडगो घेवन काळंगां शीप.' शेतकार विचारपाक लागलो, तुजो गाडगो फुटल्यार!' त्याबरोबर तें म्हणपाक लागले, 'ना फुटाना' शेतकारान गाडगो घेतलो आनी काळगिणी शिपपाक लागलो. शिपता शिपता गाडगो फुटलो. त्याबरोबर शेवणे म्हणपाक लागलें,

'शेतकारमाम शेतकारमाम

म्हाजो गाडगो दी गाडगो दी

ना जाल्यार तुजें काळींग दी काळींग दी

शेतकारान काळींग दिलें. तें काळींग घेवन तें दोंगरार पावलें, दोंगरार गोरवां राखणे शेणांतली घोडकां सोदतालो आनी फोडून खातालो. शेवणे राखण्याक सांगपाक लागलें, 'राखण्या राखण्या, शीऽ शेणांतलीशी घोडकां

खातासो. हें म्हाजे काळींग घे आनी खा.' राखण्यान विचाल्ले, 'मागीर तूं सोदीना मगो.' शेऽना.' शेवण्यान मांगलें. राखण्यान काळींग घेतलें आनी खांवक लागलो. खातां खातां काळींग सोपलें. त्याबरोबर शेवणे म्हणपाक लागलें,

राखण्या राखण्या

म्हाजें काळींग दी काळींग दी

नाजाल्यार तुजो पाडो दी पाडो दी

बावड्या राखण्यान आपलो पाडो दिलो. पाड्याक घेवन तें वचपाक लागलें. वयतां वयतां वाटेक अक तेलकार आपले बायलेक घाण्याक बांदून तेल काडटालो दिश्टी पडलो. शेवणे तेलकाराक सांगपाक लागलें, 'तेलकारमाम तुजे बायलेकशी घाण्याक बांदल्या? म्हाजो पाडो घे आनी घाण्याक बांद आनी तेल काड.' तेलकारान विचाल्लें, 'आगो शेवण्या तुजो पाडो मेल्यार?' 'कांय मराना.' शेवण्यान सांगलें. मागीर तेलकारान पाडो घेतलो आनी घाण्याक बांदलो. घाणो घुंवडायता घुंवडायता पाडो मरोन गेलो. त्याबरोबर शेवणे म्हणपाक लागलें.

तेलकारमाम तेलकारमाम

म्हाजो पाडो दी पाडो दी

ना जाल्यार तुजी बायल दी बायल दी

बावड्या तेलकारान आपली बायल दिली. तिका घेवन तें वाटेवयल्यान वचपाक लागले. वाटेन वयता वयता गावच्या अका तिठ्यार अक डुबडुव्याकार आपुणूच डुबडुकें वाजयतालो आनी आपुणूच नाचतालो. शेवण्यान विचारलें, 'आरे डुबडुव्याकारा 'तूंच वाजयता आनी तूंचसो नाचता किदच्याक? ही म्हाजी बायल घे. तिका नाचोनी, तूं वाजय? तेणें 'विचाल्लें, तुजे बायलेक किदें जाल्यार? 'शेवण्यान सांगलें कांय जायना? डुबडुव्याकारान तेचेकडली बायल घेतली तो आपूण डुबडुकें वाजोवंक लागलो आनी बायल नाचपाक लागली. नाचतां नाचतां सकयल पडोन बायल मेली. त्या बरोबर शेवणे म्हणपाक लागलें.

डुबडुव्याकारा डुबडुव्याकारा

म्हाजी बायल दी बायल दी

नाजाल्यार तुजें डुबडुकें दी डुबडुकें दी

डुबडुव्याकारान आपले डुबडुकें दिलें. ते घेवन शेवणे उडात घेवन परतून बोरीर बसलें. आनी डुबडुकें वाजयत गावपाक लागलें.

भोकुण्याच्या धर्मानि
वाखोर मेळ्ळो
डुबडुब डुबूक
वाखराच्या धर्मानि
पाटलो मेळ्ळो
डुबडुब डुबूक
पाटल्याच्या धर्मानि
गाडगो मेळ्ळो
डुबडुब डुबूक
गाडग्याच्या धर्मानि
काळींग मेळ्ळें
डुबडुब डुबूक
काळगांच्या धर्मानि
पाडो मेळ्ळो
डुबडुब डुबूक
पाड्याच्या धर्मानि
बायल मेळ्ळी
डुबडुब डुबूक
बायलेच्या धर्मानि
डुबडुकें मेळ्ळें
डुबडुब डुबूक
डुब डुब डुबूक
डुब डुब डूबक
डुब डुब डुबूक

वाजयतां वाजयतां डुबडुकें फुटोन गेलें.

येथभर येथुलो

अक आसलो येदोसो येथभर येथुलो. तेचो तेळ-
फळायेदो कुलो. येथुल्याचो अक शेतकार इश्ट आसलो.
तो सांगू लागलो, 'येथुल्या, येथुल्या आमी नाचणो रोंवया'
येथुल्यान सांगलें, 'रोंवया.' मागीर शेतकारान सांगलें,
'भाजून रोय. हांव हरवो रोयतां.' येथुल्यान आंऽ
म्हुटलें आनी सांगलें, 'बरें, मात तूं वयर रोय, हांव
सकयल रोयतां' दोगांनीय शेत नांगरोन तयारी केली.
पयल्या पावसार येथुल्यान भाजून नाचणो रोयलो आनी

शेतकारान हरवो रोयलो. येथुल्यान रोयलो सकयल आनी
शेतकारान रोयलो वयर. उपरान्त घोण्यांनी व्हडलो पावस
पडलो. पावसाच्या उदकाचे व्हडले लोंडें येयले आनी
येथुल्याचे भाजून रोयल्ले नाचणे व्हांवोन गेलो आनी
शेतकाराचो वयल्या शेतांतलो नाचण्याचो रोव येवन
येथुल्याच्या शेतांत पडलो. तो थंय बरो रुजलो. येथुल्याक
शेतकारान खोटी बुद दिल्ली पूण देवान ताका फटयलो
ना.

मागीर नाचणो इल्लो व्हडलो जालो. नाचण्याक
मुठीयेदी बोणां जालीं. ती बोणां खावपाक वाग, कोले
संवकले. ते दर दिसा शेतांत येवपाक लागले. शेत राखपाक
येथुल्यान खोप घातली आनी तिच्या पोदां माळो केलो.
माळचार वयर बसोन तो राखण करपाक लागलो.
माळचापोदां शेवकुणांचो धगटो घातलो आनी त्या उज्यांत
लोखणाच्यो दांड्यो तापत घातल्यो. उपरान्त अक वाग
येयलो. वागान म्हटलें, 'कोण रे थंय?' 'हांव तो येथुलो
आनी म्हाजो तेळफळायेदो कुलो? येथुल्यान सांगलें.
वागान म्हटलें, 'तुकां आतां खातां.' येथुल्यान सांगलें,
'खा बाबा. पुण अक कर तोंड वयर करून यो.' वागान
आंऽ केलें आनी तोंड वयर करून येथुलो माळचाचेर बसला
थंय गेलो. त्याबराबर उज्यांतल्यो तांबड्यो गुंज तापलेंल्यो
लोखणाच्यो दांड्यो काडून वागाच्या तकलेक दोन तीनदां
चुरचुरीत लायल्यो. वागाच्यो काती गेल्यो. वाग बोब
मारीत धांवलो. धांवता धांवता त्या वागाक आनिक दुसरो
वाग गावलो. तो विचारूं लागलो. 'आरे किदें जालां असो
धांवतासो? किदें सांगू अक येथभर येथुलो आसा आनी
ताचो तेळफळायेदो कुलो. तो दाग दिता. दुसरो वाग
विचारूं लागलो, 'तो वोगीच दाग दिता' 'ना. हांव
तेचो नाचणो खांवक गेल्लो.' पयल्यान सांगलें. 'अशें!
चल या आमी. ताका मुठलें कशें खांवया. दुसऱ्यान रागान
म्हुटलें. त्या बरोबर पयलो वाग म्हणू लागलो, 'ना रे
बाबा. हांव येयना. जाय जाल्यार हांव पयशिल्ल्यान
दाखयतां. काळ्या पट्यांचो हळदुळो दुसरो वाग येथु-
ल्याच्या शेतांत गेलो आनी विचारपाक लागलो. 'कोण रे
थंय?' येथुल्यान सांगलें, 'हांव तो येथुलो आनी म्हाजो
तेळफळायेदो कुलो? दुसऱ्या वागान गरड घालून सांगलें,
'हांव तुका खातां!' तो म्हणू लागलो, 'खा बाबा. मात
वयर येतना फाट करून यो.' दुसरो वाग फाटल्याफाट-
ल्यान शेपटी वयर करून येवपाक लागलो. त्याबराबर

येथुल्यान आनिक कळाव केलो ना. आपल्या कमराक खोयलेली कोयती अचळय काडली आनी वागाची शेपटी घट्ट धरून कच्च करून कापली. दुसरोय वाग बोंब मारीत धांवत रावलो. वाटेत दोनूय वागांक कोलो मेळ्ळो. तो विचारुं लागलो, 'लांड्या, लाश्या आनी शेपटी कोंचपा कित्याक पळटा.' 'किदें सांगू?' नाचणो बरो जाला म्हूण आमी खावंक गेल्ले. थंय आसा येथभर येथुलो आनी तेचो तेळफळायेदो कुलो. तो शेपटी कापता आनी दाग दिता.

मागीर तिगूय जाण मानीच्या बेटांत वचून बसले. येथुलो हातीक मेळात तर तेका आस्प करून खातले.', अश्यो खबरी करपाक लागले. इतल्यान व्हाडलो वारो येयलो आनी मानी अकामेकांक आपटोन सटासटा जावपाक लागलो. त्याबराबर भियोन कोलो म्हणपाक लागलो, 'येथुलो येयलो रेऽ येयलोऽ कोयती आनी दांडयो घेवन. धांवा धांवा.' मागीर भियोन सगळे अकामेकांक आपटल्यान अक जीव घेवन पळात सुटले.

—*—

शेतकार आनी भट

एका गांवात अक शेतकार रावतालो तेणेन आपल्या शेतांत एक चुट्टाची खोप केल्ली आनी तिंतूत तो रावतालो खोपी कुशीकूच एक झाड आसलेले. त्या झाडाक तो सारे घालतालो, उदक घालतालो. अक दिस वरेच रातचो तो भायर येयलो तो त्या झाडाकडे पावना फुडे झाडावरसून आवाज येयलो, 'पडो?' शेतकारान म्हणलें 'पड' त्याबराबर झाडावरसून मोतयां पडलीं, शेतकारान तीं मोतयां अकठांय केली आनी दुसरे दिसा व्हेरोन विकलीं आनी आपल्याक जायत्यो वस्ती हाडल्यो. ही खबर अका भटाक कळ्ळी. तो भट येयलो आनी म्हणक लागले. आरे शेतकारा तू हांगा रावो नाका हांव तुजे खोपीत रावतां. तू म्हाज्या बंगल्यात राव. शेतकारान तेका सांगले म्हाजी खोपटीच म्हाका बरी. म्हाका तुजो बंगलो किद्याक जाय. 'ना ना तू म्हाज्या बंगल्यात रावूच.' शेतकार बाबडो तयार जालो आनी भट शेतकाराचे खोपीत येवन रावपाक लागलो. बरे रातीर भट भायर येयलो आनी त्या झाडाकडे गेलो. त्या झाडावरसून आवाज येयलो 'पडो?' भटान म्हणलें 'पड' झाडावरसून भूत पडलें. त्याबराबर भट भियेलो. तें भूत भटाक म्हणपाक लागलें,

'भटा तुकां खातां. तूं आत्ताच्या आत्ता वच आनी शेतकाराक घेवन यो. हाट्टा सायबिणी, हाट्टा सायबिणी म्हणून भट आपल्या घरा गेलो आनी शेतकाराक तेचे खोपीत धाडलो.

—*—

शेतकार आनी खाजोळी बायल

अक शेतकार आसलो तो एकटोच रावतालो. तेका आवय बापूय कोण नासले. तो आपूण रांदतालो आनी जेवतालो. तेका दिसले आपूण लग्न जायत तर आपल्याक बरे खावंक जेवक मेळटलें. हें आशेन तेणे लग्न केलें. लग्न जातकूच शेतकाराची बायल तेका सदा अक भाकर दिताली आनी शेतांत धाट्टाली. तो गेल्या उपरान्त आपूण बरी बरी खाणां करून खाताली. अशें करून ती बरीच मोटी जाल्ली आनी शेतकार बाबडो सामको सुकोन गेला. तें पळोन शेतकाराच्या एका इश्टान बुद दिली. शेतकार बाजारांत गेलो. तेणेन चार बावल्यो हाडल्यो आनी चारी कोनशांनी चार दवल्ल्यो. त्यो बावल्यो आसल्यो जादूच्यो. सदाचे भशेन शेतकार अक भाकर घेतलो आनी शेतांत गेलो हे वटेन शेतकाराचे बायलेन बरो शिरो केलो आनी खावंक बसली. पयली बावली म्हणपाक लागली, आवय 'बरो वास येयलो न्हू ! दुसरी बावली म्हणपाक लागली 'बरो शिरो केला न्हू !' तिसरी म्हणपाक लागली, 'म्हाका इल्लो दिता ?' चौथी म्हणपाक लागली, 'हांव खातली आसली.' शेतकाराचे बायलेन हे वटेन पळयलें तर कोणूच ना. ती भियेली. परत दुसरे दिसा आनीक बरें खाण केलें तेवूय दिसा त्या बावल्यानी तशेच म्हणलें. आतां तर शेतकाराची बायल सामकीच भियेली आनी ती कांयच खावंक करीना जाली. पुण तिणे अक दीस बरेंशें खाण केलें आनी आपल्या घोवाक दिलें. तेन्ना तिका कसलोच आवाज येयलो ना. ते दिसाच्यान ती आपल्या घोवाक खावंक दिवत आपुणूय खावपाक लागली.

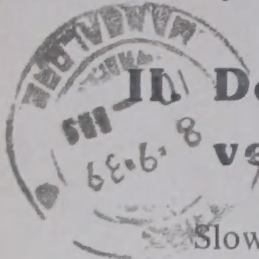
—*—

I. Life is priceless treat it with respect & dignity.

Observe Road Safety rules and ensure smile and happiness in your family and in the family of others by avoiding accidents.

Parents and Teachers are requested to teach proper Road Safety habits to the children, today and help them to make safe citizens of our country tomorrow.

II. Do you know that driving is a Privilege~Not a right ?

Slow and safe driving will help you to reach your destination. Fast and unsafe driving may make your destination only a dream.

Better late than never.

III. The right to breath clean air is your fundamental right.

Air pollution caused by motor vehicles is the menace of the modern age minimise it by

- Proper maintenance and servicing of your vehicle in time.
- Switching off the engine of your vehicle when idling.
- Accelerating as little as possible. Help to keep environment clean.

Issued by :

**Directorate of Transport
Govt. of Goa.**

